

CRNA GORA
ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

Predmetni program

ISTORIJA

VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole

Podgorica

2017.

SADRŽAJ

A. NAZIV PREDMETA	3
B. ODREĐENJE PREDMETA	3
C. CILJEVI PREDMETA	4
D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA.....	4
E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA.....	5
VI razred	5
VII razred	11
VIII razred	14
IX razred	20
F. DIDAKTIČKE PREPORUKE ZA REALIZACIJU PREDMETA	24
G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I NADARENIM UČENICIMA.....	26
H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPITNIH ISHODA	27
I. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA.....	38
ANEKS 1 OPŠTI DIO JAVNO VAŽEĆEG OBRAZOVNOG PROGRAMA ZA OSNOVNO OBRAZOVANJE I VASPITANJE	41

A. NAZIV PREDMETA ISTORIJA

B. ODREĐENJE PREDMETA

Istorija je opšteobrazovni predmet u osnovnoj školi, koji se izučava od VI do IX razreda. Izučavanje istorije učenicima¹ pomaže da razumiju događaje, procese, pokrete i tehnologije koji su oblikovali čovječanstvo od najranijih vremena do danas, da uspostavljaju veze između prošlih i sadašnjih iskustava i da tako bolje razumiju svijet i svoje mjesto u njemu.

Kroz izučavanje istorije učenici će razviti sposobnost ispitivanja, kritičkog promišljanja, rješavanja problema, djelotvornog komuniciranja, donošenja odluka i prilagođavanja promjenama. Oni će razmišljati o tome kako su historijski, geografski, politički, ekonomski i društveni faktori međusobno povezani i kako zavise jedan od drugog. Na taj način istorija će omogućiti učenicima da steknu šire razumijevanje svijeta u kome žive.

Učeći o vlastitoj i drugim kulturama i društvima kod učenika se razvijaju sposobnosti razumijevanja procesa kojima se oblikuju lični i kolektivni identiteti (etnički, religijski, socijalni, rodni i drugi). Stoga je svrha učenja Istorije veoma bitna za formiranje kako pobrojanih identiteta, tako i razvoja ličnosti koju karakteriše radoznalost, analitičko i kritičko promišljanje, imaginacija. Sve navedeno stvara temelje za cjeloživotno učenje i razvoj, koje će doprinijeti stvaranju ličnosti koje djeluju u skladu s demokratskim principima savremenih društava, bez predrasuda prema drugim narodima, rasama ili vjerskim grupama.

U VI i VIII razredu Istorija se izučava sa dva časa nedjeljno, odnosno, 68 časova godišnje, a u VII i IX razredu sa po jednim časom nedjeljno: 34 časa godišnje u VII razredu i 31 čas godišnje u IX razredu. U VI i VIII razredu za otvoreni dio programa predviđeno je oko 20 % ukupnog broja časova, a u VII i IX oko 15 %.

Razred	Sedmični broj časova	Broj časova – obavezni dio (80-85%)	Broj časova – otvoreni dio (15 do 20%)	Ukupno časova	Teorijska nastava	Vježbe i ostali vidovi nastave
VI	2	53	15	68	25	43
VII	1	27	7	34	13	21
VIII	2	55	13	68	27	41
IX	1	25	6	31	12	19

*Broj časova za vježbe i ostale vidove nastave određen je na osnovu ukupnog godišnjeg broj časova.

Časovi opredijeljeni za teorijsku nastavu predviđeni su za realizaciju novih sadržaja. Ostali vidovi nastave odnose se na časove koji su dominantno posvećeni sistematizovanju, ponavljanju i ocjenjivanju.

Otvoreni dio programa odnosi se na časove čije ishode planira škola (stručni aktivni, odnosno, nastavnici) u saradnji s lokalnom zajednicom.

¹ Svi izrazi koji se u ovom dokumentu koriste u muškom rodu obuhvataju iste izraze u ženskom rodu.

C. CILJEVI PREDMETA

Nastava Istorije ima za cilj da učenik(a):

- usvoji osnovna znanja o istoriji kao nauci i nastavnom predmetu;
- upozna ključne karakteristike razdoblja i društava koje proučava;
- razumije šta je baština prošlih društava koja je aktualna i danas;
- razvije sposobnost razumijevanja istorijskog vremena, prostora;
- razvije sposobnost korišćenja istorijske terminologije i literature;
- razumije istorijske koncepte uzroka i posljedice, kontinuiteta i promjene, perspektive i interpretacije, izvora i istraživanja;
- razvije sposobnost kritičkog, istorijskog mišljenja i logičkog zaključivanja;
- razvije sposobnost djelotvorne komunikacije;
- zainteresuje za proučavanje prošlosti, da ga uči otvorenosti ka proučavanju drugih kultura, različitih mišljenja i iznošenju argumenata i da ga motiviše za izučavanje nacionalne istorije;
- utiče na formiranje ličnosti učenika oslobođene netrpeljivosti, ksenofobije, predrasuda i nacionalističkih ideala, te da učenike usmjeri ka njegovanju demokratskih oblika ponašanja, vjerske i nacionalne tolerancije
- osposobi učenika za proces permanentnog obrazovanja.

D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Nastava Istorije povezana je sa matematičkim područjem kada su u pitanju računanje vremena, mjerenja i mjerne jedinice, analize demografskih podataka, te čitanje i pravljenje raznih tabela i dijagrama.

Povezanost s Geografijom ostvaruje se kroz prostornu orijentaciju, čitanje i izradu mapa, praćenje migracije stanovništva, razumijevanje načina međusobnog uticaja odlika geografskog prostora i načina života u različitim periodima.

Nastava Istorije povezana je s područjem jezika i komunikacije praćenjem razvoja prvih oblika pismenosti i književnosti, razvijanjem analitičkog i kritičkog čitanja istorijskih izvora, kao i njegovanjem primjerenog i stručnog pisanja i izražavanja.

Kroz izučavanje muzike, slikarstva, vajarstva, arhitekture prošlih epoha nastava istorije je povezana s predmetima Muzička kultura i Likovna kultura.

Izučavanje Istorije u savremenom obrazovnom sistemu blisko je povezano sa izučavanjem Informatike i tehnike u procesu razvoja digitalne pismenosti. Korišćenje digitalnih nastavnih sadržaja i aplikacija od strane nastavnika podrazumijeva stručan, kritičan i odgovoran pristup.

Ostvarivanje ishoda iz Istorije upotpunjuju programi izbornih predmeta *Građansko vaspitanja i Istorija religije* i međupredmetna oblast *Održivi razvoj* kroz sadržaje koji se odnose na vjerovanja ljudi u različitim epohama, položaj porodice, muškarca, žene i djece u različitim istorijskim periodima, razvoj i funkcionisanje raznih društvenih grupa i klasa te oblast ljudskih prava i demokratskih vrijednosti.

E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA

VI razred

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da objasni predmet proučavanja i ciljeve nastave istorije, razlikuje istorijske izvore i istorijska razdoblja, koristi osnove mjerenja i računanja vremena.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- definiše pojam istorije;
- opiše predmet proučavanja;
- navede osnivača i ciljeve istorije kao nauke;
- objasni razvoj istorije;
- navede argumente u prilog značaju istorije kao nauke;
- nabroji istorijske izvore;
- objasni značaj istorijskih izvora;
- upoređuje i vrednuje istorijske izvore;
- navodi istorijska razdoblja;
- određuje njihovo trajanje;
- razlikuje i određuje trajanje decenije, vijeka i milenijuma;
- definiše hronologiju, kalendar.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

istorija, Herodot, Tukidid, Tit Livije, arheologija, historiografija, materijalni, pisani, usmeni izvori (tradicija), praistorija, istorija, starije i mlađe kameno doba, metalno doba (bakarno, bronzano, gvozdeno), stari vijek, srednji vijek, novi vijek, savremeno doba, hronologija, era, razdoblje, civilizacija, decenija, vijek, milenijum, kalendar, prije nove ere, nova era

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- čitaju izvorni tekst;
- prepoznaju osnivače istorije kao nauke;
- uočavaju bitne činjenice i ističu ih;
- identifikuju istorijske izvore;
- navode i povezuju istorijska razdoblja;
- izrađuju slikovne i brojčane trake vremena i kalendare;
- smještaju godine u decenije, vjekove i milenijume;
- smještaju, uz pomoć traka vremena i kalendara, godine u određena razdoblja.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 9

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da razlikuje i objasni istorijska razdoblja u praistoriji.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše istorijska razdoblja praistorije i određuje njihovo trajanje,
- opiše podjelu praistorije na osnovu načina života,
- objašnjava način života prirodnom uslovljenošću,

- upoređuje način života u različitim periodima praistorije,
- definiše starije i mlađe kameno doba,
- opiše način života i promjene u paleolitu i neolitu,
- iznosi sličnosti i razlike između dva perioda kamenog doba,
- objasni zbog čega je došlo do raspadanja rodovske zajednice,
- ocjenjuje značaj izuma u kamenom dobu za razvoj ljudskih zajednica,
- definiše i dijele metalno doba,
- nabroji najznačajnije izume u metalnom dobu,
- navodi razlike u načinu života u različitim periodima metalnog doba,
- opisuje kako usavršavanje alata za rad utiče na promjene u privređivanju,
- objašnjava i upoređuju razlike između matrijarhalnog i patrijarhalnog doba,
- nabroja nalazišta iz praistorije na tlu Crne Gore,
- definiše kulturne slojeve,
- objašnjava prirodnu uslovljenost za razvoj života na teritoriji Crne Gore,
- opisuje najznačajnija praistorijska nalazišta u Crnoj Gori,
- ocjenjuje značaj nalazišta na teritoriji Crne Gore.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

paleolit, neolit, bakarno doba, bronzano doba, gvozdeno doba, zemunice, sojenice, starije kameno doba, sakupljači plodova, lovci, horda, klesani kamen, vatra, govor, mlađe kameno doba, zemljoradnja, stočarstvo, grnčarstvo, sojenice, zemunice, matrijarhat, rodovska zajednica, bakar, bronzna, gvožđe, zanatstvo, trgovina, točak, jedro, patrijarhat, selo, grad, Crvena stijena, Bioče, Spila, Odmu, Beran – krš, Petnjik, kulturni slojevi

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- navode istorijska razdoblja praistorije i njihovo trajanje;
- sakupljaju slikovni materijal o različitim razdobljima praistorije;
- prezentuju način života ljudi u praistoriji;
- određuju trajanje starijeg i mlađeg kamenog doba;
- pronalaze sličnosti i razlike između kamenog i metalnog doba;
- argumentovano diskutuju o matrijarhatu i patrijarhatu;
- izrađuju vremensku traku sa naznačenim razdobljima praistorije;
- lociraju na karti najznačajnija nalazišta u Crnoj Gori;
- diskutuju o uslovljenosti prirodnih uslova i načina života.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 8

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da objasni prve visoko razvijene civilizacije (Egipat, Mesopotamija, Fenikija, Indija i Kina).

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- pronalazi na karti teritorije prvih civilizacija;
- opisuje prirodnu uslovljenost za nastanak prvih civilizacija;
- objašnjava veze između razvoja poljoprivrede i nastanka prvih država;
- razlikuje uslovljenost nastanka sela i gradova;
- nabroja i objašnjava stvaranje klasa u društvu;
- analizira zašto je Egipat „dar Nila“;
- nabroja klase u Egiptu;
- razlikuje aktivnosti ljudi u Egiptu;
- upoređuje život klasa u Egiptu;

- opisuje kakvo je bilo egipatsko društvo;
- nabraja pisma naroda Starog istoka;
- opisuje građevinarstvo, vajarstvo i slikarstvo naroda Starog istoka;
- upoređuje razvoj nauke u odnosu na razdoblje praistorije;
- vrednuje kulture naroda Starog istoka;
- identifikuje baštinu prvih civilizacija koja je značajna i danas.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Stari istok, Egipat, Mesopotamija, Fenikija, Indija, Kina, poljoprivreda, grad, točak, vladar, velike rijeke, država, faraon, činovnici, sveštenici, vojnici, trgovci, zanatlije, robovi, porez, hram, dužničko ropstvo, Nil, piramide, balsamovanje

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- prepoznaju i na karti lociraju teritorije država Starog istoka;
- analiziraju uslovljenost prirodnih uslova i načina života prvih civilizacija;
- komentarišu život različitih društvenih klasa;
- analiziraju slikovni materijal i elemente kulture Starog istoka;
- uočavaju razliku u pismima na osnovu slikovnog materijala;
- izvještavaju o razvoju kulture i nauke starih civilizacija;
- prezentuju sličnosti i razlike u kulturama naroda Starog istoka Veneovim dijagramom;
- izrađuju „umne mape” na temu država Starog istoka.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 6

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da objasni kritsko-mikensku kulturu i istoriju grčkih polisa.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- locira na karti teritorije na kojima su nastali Krit i Mikena;
- nabraja karakteristike kritske i mikenske kulture;
- ocjenjuje značaj kritsko-mikenske kulture;
- definiše i locira na karti grčke polise;
- opisuje Spartu i Atinu;
- objašnjava spartanski način vaspitanja;
- upoređuje državno uređenje u Sparti i Atini;
- zaključuje o značaju grčkih polisa;
- navodi uzroke i posljedice grčko-persijskih ratova;
- nabroji najznačajnije bitke.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Krit, Ahajci, Mikena, Dorani, Jonjani, Eolci, Troja, Homer, Ilijada, Odiseja, Peloponez, lavlja vrata, lavirint, Atika, Peloponez, polisi, aristokratija, demos, demokratija, Atina, Sparta, spartijati, perijeci, heloti, grčka kolonizacija, spartansko vaspitanje, Persija, Maraton, Termopilski klanac, Salamina, Delfski savez, Leonida, Darije

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- određuju geografski položaj i prirodna obilježja antičke Grčke;
- lociraju i analiziraju dvije kulture;
- na osnovu izvora prave izvještaj o Trojanskom ratu;

- diskutuju o grčkim polisima;
- analiziraju sličnosti i razlike između Sparte i Atine Veneovim dijagramom;
- komentarišu uzroke, tok i posljedice grčko-persijskih ratova;
- izrađuju vremensku traku grčko-persijskih ratova.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 6

Obrazovno-vaspitni ishod 5

Na kraju učenja učenik će moći da objasni karakteristike atinske demokratije i makedonske države.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- definiše pojam demokratija;
- nabraja osnovna demokratska načela u Atini;
- opisuje uzroke i tok Peloponeskog rata;
- objašnjava svakodnevni život Atinjana;
- raspravlja i zaključuje o posljedicama rata po grčki svijet;
- vrednuje značaj demokratskog uređenja;
- locira Makedoniju na karti grčkog svijeta;
- opisuje osvajanje Makedonije u doba Filipa II;
- definiše značaj dolaska na vlast Aleksandra Velikog;
- navodi razloge njegovih osvajanja;
- objašnjava značaj miješanja kultura;
- identifikuje baštinu helenizma koja je značajna za sadašnjost.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Atinski pomorski savez, Perikle, Solon, Klisten, Pizistrat, narodna skupština, demokratija, tiranija, atinski građanin, lira, citra, Makedonija, varvari, stajaća vojska, Tesalija, Filip II, Aleksandar Veliki, Heroneja, Demosten, Isa, Aleksandrija, Vavilon, helenizam, helenističko doba, Aristotel

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- razgovaraju o značenju pojma demokratija;
- analiziraju osnovne demokratske principe;
- izvještavaju o najznačajnijim demokratskim reformatorima;
- diskutuju o uzrocima i posljedicama Peloponeskog rata;
- analiziraju istorijske izvore o Filipu i Aleksandru Makedonskom;
- određuju hronološki i geografski okvir osvajanja Makedonaca;
- utvrđuju istorijske činjenice o Aleksandru Makedonskom;
- komentarišu uređenje osvojenih teritorija;
- upoređuju karakteristike grčkog i helenskog istorijskog razdoblja.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 4

Obrazovno-vaspitni ishod 6

Na kraju učenja učenik će moći da objasni vjerovanja Grka, mitove i igre, grčku i helenističku kulturu.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navodi činjenice o zajedničkom porijeklu svih Grka;
- definiše pojmove mit – mitologija;
- nabraja grčke bogove i njihova značenja;
- upoređuje vjerovanja Grka s religijama Starog istoka;
- opisuje grčke svečanosti;

- vrednuje značaj igara;
- navodi najvažnije tekovine grčke kulture;
- nabraja naučne discipline koje su se razvijale u tom periodu i stilove u arhitekturi;
- navodi podjelu grčke književnosti;
- opisuje problem kojim se bavila grčka filozofija i nauka;
- objasni značaj *Ilijade i Odiseje* za grčku istoriju;
- nabraja najvažnije domete helenističke kulture;
- opisuje značaj Aleksandrije za širenje helenizma;
- vrednuje značaj grčke i helenističke kulture za savremeno doba.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

mitologija, grčki bogovi, Olimp, Delfi, Olimpijske igre, olimpijsko primirje, računanje vremena, lovorov vijenac, filozofija, nauka, istorija, književnost, pozorište, drama, komedija, tragedija, dorski, jonski i korintski stil, hramovi, kipovi, slikarstvo, vajarstvo, sedam svjetskih čuda, geometrija, fizika, geografija, astronomija, Euklid, Arhimed, Eratosten, Sokrat, Platon, Fidija, Miron

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- istražuju činjenice o porijeklu Grka;
- pronalaze razlike između mitološkog i istorijskog;
- istražuju mitove i vjerovanja starih Grka;
- tumače značenja grčkih božanstava;
- upoređuju antičke i savremene Olimpijske igre;
- uočavaju kontinuitete i promjene igara;
- istražuju naučne discipline kod Grka;
- utvrđuju koliko su grčka kultura i umjetnost prisutni u svakodnevnicu;
- čitaju djelove *Ilijade i Odiseje*;
- sakupljaju materijal vezan za helenističku kulturu;
- upoređuju grčku i helenističku kulturu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 4

Obrazovno-vaspitni ishod 7

Na kraju učenja učenik će moći da objasni nastanak i razvoj antičkog Rima.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navodi i pronalazi na karti narode koji su živjeli na Apeninskom poluostrvu;
- opisuje legendu o nastanku Rima i naučno tumačenje nastanka;
- opisuje stvaranje rimskih provincija;
- objašnjava proces romanizacije;
- nabraja i određuje vrijeme trajanja različitih oblika državnog uređenja u Rimu;
- opisuje Rimsko kraljevstvo i republiku;
- navodi sličnosti i razlike između kraljevine i republike;
- nabraja i objašnjava podjelu društva na klase;
- objašnjava uzroke i posljedice političke borbe plebejaca;
- opisuje i vrednuje pojavu pravne nauke;
- procjenjuje značaj Spartakovog ustanka;
- navodi karakteristike državnog uređenja u doba carstva;
- opisuje u kakvoj su vezi reforma vojske i novo državno uređenje;
- upoređuje doba republike i carstva;
- navede razlike između principata i dominate;

- objašnjava uzroke krize i podjelu na Istočno i Zapadno Rimsko Carstvo;
- određuje uzroke i zaključuje o propasti Rimskog Carstva;
- opisuje svakodnevni život različitih slojeva rimskog društva;
- definiše pojam latifundije;
- ocjenjuje pojavu robno-novčane privrede.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Romul, Rem, Etrurci, Liguri, Umbri, Sabini, Latini, Samniti, Japigi, Iliri, Gali, Kartagina, Puni, legije, provincije, romanizacija, kraljevina, republika, Senat, konzuli, patricija, plebejci, robovi, zakon dvanaest tablica, rimsko pravo, robovlasništvo, Spartak, gladijatori, carstvo, diktator, trijumvirat, princeps, principat, dominat, car, Gaj Julije Cezar, Oktavijan Avgust, Dioklecijan, kolon, varvari, Huni, Germani, rimski novac, robno-novčana privreda, latifundije, koloni, insule, amfiteatar, retorika, filozofija, terme

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- određuju prostor na kome je nastala rimska država;
- istražuju geografski položaj i prirodna obilježja Rima;
- utvrđuju osnovni hronološki okvir rimske istorije;
- prate uzroke, tok i posljedice Punskih ratova;
- interpretiraju promjene vlasti u razdobljima kraljevstva, republike i carstva;
- povezuju osvajanja sa procesima formiranja provincija i romanizacije;
- tumače uzroke i posljedice političke borbe rimskih klasa;
- analiziraju ustrojstvo rimske vojske, način ratovanja i njen značaj u širenju države;
- izvještavaju o razlikama u periodu principata i dominate;
- istražuju i interpretiraju svakodnevni život Rimljana;
- istražuju činjenice koje su dovele do krize i propasti Carstva;
- prate značaj pojave latifundija i robno-novčane privrede.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 8

Obrazovno-vaspitni ishod 8

Na kraju učenja učenik će moći da objasne vjerovanja i kulturu starih Rimljana, pojavu, razvoj i značaj hrišćanstva i način života na područje današnje Crne Gore u antičkom periodu.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede najznačajnija rimska božanstva;
- upoređuje grčke i rimske bogove;
- ocjenjuje ulogu bogova u svakodnevnom životu Rimljana;
- opiše pojavu Isusa Hrista;
- navede osnovne odlike ranog hrišćanstva;
- uporedi hrišćanstvo prije i poslije donošenja Milanskog edikta;
- ocijeni značaj hrišćanstva za moderni svijet;
- navede najznačajnije nauke i umjetnosti koje karakterišu rimsku kulturu;
- objasni značaj istorije i pojma „učiteljica života”,
- upoređuje rimsku sa grčkom kulturom;
- vrednuje značaj rimske kulture kao temelja savremene civilizacije;
- navodi ilirske naseobine u Crnoj Gori;
- navodi uzroke i povod sukoba Rimljana sa Ilirima;
- objašnjava proces romanizacije;
- navede i vrednuje tragove prošlosti iz rimskog perioda;
- procjenjuje i upoređuje uticaje Grka i Rimljana na teritoriju Crne Gore.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Jupiter, Junona, Neptun, Mars, Venera, Minerva, Amor, mnogoboštvo, Isus Hrist, hrišćanstvo, monoteizam, krst, Božić, Vaskrs – Uskrs, katakombe, Biblija, Stari zavjet, Novi zavjet, car Konstantin, Milanski edikt, car Teodosije, Jevreji, rimska kultura, Vergilije, Eneida, Ovidije, Horacije, Ciceron, Tit Livije, Kornelije Tacit, forum, amfiteatar, akvadukt, Trajanov stub, Panteon, Pompeja, freska, škola, doktor, kalendar, grčke kolonije, Iliri, Ardijeji, Labeati, Dokleati, Pirusti, Rimljani, romanizacija, municipijum, provincija Ilirik, Risinijum, Butua, Akrivijum, Doklea, Olcinijum, Komini, Municipijum S, Meteon, Alata, Birziminijum, Teuta

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- istražuju rimska božanstva i njihova značenja;
- pronalaze sličnosti i razlike između grčkih i rimskih bogova;
- upoređuju različite istorijske interpretacije o pojavi Isusa Hrista i hrišćanstva;
- prate razvoj hrišćanstva;
- utvrđuju uticaj hrišćanstva na moderni svijet;
- istražuju istorijske činjenice o rimskoj kulturi;
- tumače uticaj rimske kulture na savremeni svijet;
- lociraju rimske naseobine na tlu Crne Gore;
- istražuju uzroke sukoba Rimljana sa Ilirima;
- izvještavaju o najznačajnijim spomenicima kulture iz rimskog perioda u Crnoj Gori;
- pronalaze sličnosti i razlike između grčke i rimske kolonizacije na tlu Crne Gore koristeći Veneov dijagram.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 8

VII razred

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da objasni prilike u Evropi i svijetu u ranom i razvijenom srednjem vijeku.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede razlike u periodizaciji srednjega vijeka;
- objasni nastanak i razvoj feudalizma;
- nabroji osnovne odlike feudalnoga društva;
- uporedi način privređivanja robovlasničkog sa feudalnim društvom;
- nabroji tri razdoblja srednjeg vijeka;
- ocijeni uticaj Velike seobe naroda na kasniji razvoj društva;
- demonstrira kretanje varvarskih plemena pomoću istorijske karte;
- prepoznaje Vizantiju kao dominantno hrišćansku državu;
- analizira razlike između Vizantijske imperije i Franačke države;
- objasni razvoj hrišćanske crkve i njenu podjelu na rimsko-katoličku i pravoslavnu crkvu;
- ocjenjuje uticaj crkve na kulturne i društvene prilike u Evropi u srednjem vijeku;
- opiše uspon Arapa i njihovu kulturu;
- objasni nastanak islamske religije i njezino širenje;
- procijeni razliku između hrišćanstva i islama.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda**a. Sadržaji/pojmovi:**

feudalno društvo, Vizantija, Franačka država, Sveto rimsko carstvo, crkva, katoličanstvo, pravoslavlje, islam, seoba naroda, Vrata naroda, Arapi, Konstantinopolj, Jerusalim, Meka, Rim, kalifat, kmet, plemstvo, sveštenstvo, feud, senior, vazal, Hidžra, Velika šizma, Huni, Germani, Vikinzi, Atila, Justinijan, Karlo Veliki, Muhamed

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- koriste vremenske trake i istorijske mape za lociranje događaja/procesa i mjesta koja su obilježila srednji vijek;
- identifikuju nasljeđe Franačke države, Vizantijskog carstva i države Arabljana koje je aktuelno i danas;
- navode primjere o elementima feudalizma;
- analiziraju srodnosti i razlike u kulturnom nasljeđu Vizantije, franačke države i drugih država;
- na osnovu ilustrovanog materijala iz udžbenika opisuju razliku između hrišćanstva i islama;
- povezuju nove sadržaje s prethodnim znanjem;
- diskutuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 6**Obrazovno-vaspitni ishod 2**

Na kraju učenja učenik će moći da objasni dolazak predaka Crnogoraca i Južnih Slovena na Balkan.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše doseljavanja slovenskih plemena na Balkan od početka VII vijeka;
- odredi pomoću istorijske karte prostor na koji su se doselili Južni Sloveni, posebno preci Crnogoraca;
- navede prve južnoslovenske države;
- objasni slovenizaciju Prevalisa i postepenu promjenu imena u Duklja;
- navede najznačajnije činjenice o Sklaviniji Duklji, arhontu Petru i svetom Vladimiru;
- navede najznačajnije događaje u Duklji od kraja X vijeka do 1189. Godine;
- ocijeni značaj bitke kod Bara (Tuđemil);
- izvijesti o ključnim dešavanjima od nastanka Dukljanskog kraljevstva pod dinastijom Vojislavljevića;
- opiše Dukljansko-barsku nadbiskupiju i njen uticaj na tadašnje društvo;
- navede najznačajnije događaje u periodu vladavine Nemanjića nad Zetom;
- hronološki poređa najznačajnije kulturno-istorijske spomenike Dukljana – Zečana i Južnih Slovena;
- opiše osnivanje pravoslavne episkopije;
- objasni preimenovanje Duklje u Zetu;
- ukaže na značaj Crnogorskog primorja i gradova u ovom periodu.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda**a. Sadržaji/pojmovi:**

Južni Sloveni, Dukljani, Rašani, Hrvati, Karantanci, makedonski Sloveni, Bugari, arhont Petar, sveti Vladimir, Vojislav, Mihailo, Bodin, župa, bogumili, Ćirilo i Metodije, Sava Nemanjić

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- sakupljaju podatke o državama Duklji i Zeti;
- izrađuju kartu rasprostranja Duklje i Zete;

- sakupljaju podatke, opisuju ih i upoređuju;
- argumentovano diskutuju o zadatom problemu;
- učestvuju u grupnom radu: utvrđuju lokalitete starih dukljanskih i zetskih gradova, prezentuju i slično;
- prave hronološku tablicu vladara u Duklji;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 7

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da objasni razvoj Evrope u poznom srednjem vijeku (XII-XV vijek).

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše razvoj feudalizma u Evropi od XII do XV vijeka i razlikuje društveno uređenje u ranom, razvijenom i poznom feudalizmu;
- opiše političku, ekonomsku i pravnu strukturu feudalnih društava;
- objasni razvoj ekonomije, trgovine i kulture;
- identifikuje početke građanske civilizacije na primjerima Venecije i Firence;
- navede razlike u procesu nastanka nacionalnih država (Francuska, Engleska, Španija, Portugal);
- ocjenjuje posljedice raspada Svetog rimskog carstva u Njemačkoj i Italiji;
- prepozna osmanski pohod na Balkan i Evropu;
- opiše slabljenje i pad Vizantije pod osmansku vlast;
- pronađe sličnosti i razlike između vizantijskog društva i država zapadne Evrope;
- objasni razvoj hrišćanstva poslije crkvenoga raskola (1054);
- opiše početak procesa velikih geografskih otkrića;
- navede primjere gotske umjetnosti;
- ukaže na značaj humanizma i renesanse, kao i umjetnosti srednjeg vijeka.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

feudalizam, staleško društvo, monarhija, krstaški ratovi, gradovi, trgovina, manufaktura, Vizantija, crkva, mitropolit, papa, aristokratija, humanizam, rana renesansa, gotika, robno-novčana privreda, ceh, univerzitet, pad Carigrada, Mehmed Osvajač, Marko Polo

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- sakupljaju podatke o Evropi u srednjem vijeku;
- upoređuju organizaciju društva u antičkoj i feudalnoj epohi;
- u grupama rade istraživački zadatak na primjerima Venecije i Firence;
- iznose sopstvena zapažanja, dovode u vezu i zaključuju o tokovima u Evropi od XII do XIV vijeka;
- razgovaraju i zaključuju o posljedicama raspada Svetoga rimskog carstva u Njemačkoj i Italiji;
- opisuju slabljenje i pad Vizantije pod vlast Osmanlija;
- u grupama izrađuju dinastičke grane i hronologije vladara;
- na istorijskim kartama analiziraju prostore evropskih država u srednjem vijeku;
- diskutuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 6

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da objasni način života i razvoj društva u Zeti/Crnoj Gori u vrijeme dinastija Balšić i Crnojević, kao i uporedni razvoj društva na Balkanskom poluostrvu.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede karakteristike Zetske države pod vlašću dinastije Balšića od 1360. do 1421. godine;

- objasni nastanak pojma Crna Gora i potiskivanje imena Zeta kao imena države;
- opiše državu Crnojevića u periodu od 1451. do 1498. godine;
- navede najvažnije činjenice o dinastiji Crnojevića;
- objasni značaj osnivanja Cetinja, gradnju Cetinjskog manastira od strane Ivana Crnojevića;
- ocijeni značaj osnivanja prve štamparije kod Južnih Slovena od strane Đurđa Crnojevića;
- obrazloži značaj ustanovljenja Cetinjske mitropolije;
- vrednuje društvene i kulturne prilike u Crnoj Gori u doba Crnojevića;
- nabroji kulturno-istorijske spomenike iz doba Balšića i Crnojevića;
- uporedi prilike u Srbiji, Bosni i Hrvatskoj u srednjem vijeku;
- objasni razvoj Dubrovačke republike i njen značaj za razvoj društva na Balkanskom poluostrvu;
- nabroji najvažnije događaje iz istorije Albanaca u srednjem vijeku;
- hronološki navede pad balkanskih država pod osmansku vlast;
- navede značajne kulturne spomenike srednjeg vijeka.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Balša I; Đurađ I, Balša II, Đurađ II, Balša III, Balšići, Crnojevići (Stefan, Ivan, Đurađ), Cetinje, Cetinjski Manastir, Crnojevića štamparija, štampar Makarije, Oktoih, nahije, Dubrovačka republika, Osmanlije

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- prepoznaju važnije vladare iz dinastije Balšića i Crnojevića;
- razgovaraju o karakteru vlasti Nemanjića nad Zetom;
- skupljaju podatke, opisuju ih i upoređuju, povezuju znanja o Zeti i Crnoj Gori s događajima u drugim balkanskim državama;
- posmatraju spomenike iz istorije Zete, rane Crne Gore i daju mišljenja o njihovoj namjeni i simbolima;
- izrađuju hronološku tablicu dinastija Balšića i Crnojevića;
- diskutuju o značaju Obodske štamparije.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 8

VIII razred

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da objasni prilike u Evropi i svijetu u XVI i XVII vijeku.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- hronološki i prostorno odredi širenje humanizma i renesanse po Evropi;
- navede ključne ideje i stvaraocce humanizma i renesanse;
- ocijeni uticaj štamparske tehnike na širenje novih ideja i saznanja;
- navede najznačajnija postignuća na polju nauke i tehnike u XVI i XVII vijeku i obrazloži kako su uticali na promjene u životu i djelovanju ljudi i društava;
- navede najznačajnija geografska otkrića;
- objasni kada, kako i zašto su Španci stigli na američki continent;
- opiše s kakvim društvima su se sreli osvajači i njihov odnos prema domorodačkom stanovništvu;
- objasni trgovinu robovima i njihov položaj;
- izdvoji neposredne i dugotrajne efekte osvajanja Amerika;
- hronološki i prostorno odredi pojavu i širenje protestantizma;
- navede najznačajnije vjerske sukobe;
- navede obilježja katoličke reformacije;

- ocijeni kako je razvoj privrede uticao na demografske promjene u Evropi i napredovanje gradova.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Firenca, Galileo Galilej, Leonardo da Vinči, Mikelandelo, Šekspir, Bartolomeo Dijaz, Kristifor Kolumbo, Fernando Magelan, Australija, Maje, Asteke, Inke, pokršćavanje, španski jezik, zarazne bolesti, nove poljoprivredne kulture u Evropi, Martin Luter, isusovci, Vartolomejska noć, Tridesetogodišnji rat, vjerska tolerancija

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- koriste vremenske trake i istorijske mape za lociranje događaja/procesa i mjesta koji su obilježili humanizam i renesansu;
- analiziraju i tumače svakodnevni života u tipičnom renesansnom gradu;
- identifikuju nasljeđe humanizma i renesanse koje je aktuelno i danas;
- porede naoružanje Španaca i Asteka/Inka na osnovu likovnog materijala;
- porede ropstvo u srednjem i novom vijeku;
- navode sličnosti i razlika između katoličkih i protestantskih uvjerenja koristeći Veneov dijagram;
- izrađuju mapu najvećih gradova u Evropi ovoga doba;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 8

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da objasni način života u Osmanskom carstvu i na Balkanu u XVI i XVII vijeku.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- hronološki i prostorno odredi širenje Osmanskog carstva u Evropi, Aziji i Africi;
- navede strukturu države u Osmanskom carstvu;
- opiše milet sistem;
- objasni uloge i odnose različitih grupa u osmanskom društvu;
- ocjenjuje princip vjerske tolerancije u Osmanskom carstvu;
- analizira migracije uzrokovane ratovima;
- hronološki i prostorno odredi širenje Mletačke republike na istočnu obalu Jadrana;
- opiše položaj Dubrovačke republike u Osmanskom carstvu i obilježja njene ekonomije.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Sulejman Veličanstveni, nahija, sandžak, ejalet, milet sistem, raja, spahije, janjičari, harač, filurija, šerijat, Veliki bečki rat, džamija, mimar Sinan, Pečka patrijaršija; dubrovački knez, dubrovačka mornarica

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- koriste vremenske trake i istorijske mape za lociranje događaja/procesa i mjesta koji su obilježili širenje Osmanskog carstva;
- grafički predstavljaju strukture osmanske države;
- navode sličnosti i razlike u položaju hrišćanske i osmanske raje koristeći Veneov dijagram;
- izrađuju mapu gradova na istočnoj obali Jadrana pod mletačkom vlašću;
- porede položaja Dubrovačke republike i susjednih sandžaka u Osmanskom carstvu;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;

- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 6

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da objasni položaj Crne Gore od pada pod osmansku vlast do kraja XVII vijeka.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- hronološki odredi pad Crne Gore pod osmansku vlast;
- objasni sistem osmanske uprave u Crnoj Gori;
- ocijeni značaj filurdžijskog statusa stanovništva Crne Gore;
- analizira ulogu Opštencnogorskog zbora;
- opiše ulogu Cetinjske mitropolije u ovom periodu;
- opiše ulogu Crnogoraca u osmansko-mletačkim ratovima;
- analizira pojavu i širenje islama u Crnoj Gori,
- navede najznačajnije spomenike kulture u Crnoj Gori iz ovog razdoblja;
- ocijeni šta je od osmanske kulturne baštine aktuelno i danas.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Skender-beg (Staniša) Crnojević, nahije, filurija, Opštencnogorski zbor, plemena, Brda, Kandijski rat, Morejski rat, uskoci, hajduci, Husein-pašina džamija, Pivski manastir, Sahat-kula u Herceg-Novom, akvadukt u Baru

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- na vremenskim trakama i istorijskim kartama lociraju događaje/procese i mjesta koji su obilježili XVI i XVII vijek na današnjoj crnogorskoj teritoriji;
- grafičko predstavljaju teritorijalnu organizacije Crne Gore pod osmanskom vlašću;
- pronalaze sličnosti i razlike između Opštencnogorskog zbora i savremene skupštine;
- identifikuju sličnosti i razlike između položaja raje i filurdžija;
- ilustruju princip osmanske vjerske tolerancije na primjeru Pivskog manastira;
- na osnovu likovnog materijala analiziraju elemente najznačajnijih kulturnih spomenika iz ovog perioda;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 5

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da objasni razvoj progresivnih ideja i pokreta u Evropi u XVIII i u prvoj polovini XIX vijeka.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede promjene u Evropi i svijetu u periodu globalne trgovine i evropske premoći,
- objasni uspon građanskog sloja u evropskim društvima;
- uporedi ključna obilježja apsolutističke i ustavne monarhije na primjeru Engleske i Francuske,
- objasni nastanak i glavne ideje prosvjetiteljstva;
- opiše uticaj prosvjetiteljstva na poimanje vlasti vladara u XVIII vijeku i reforme vladara na primjeru vladavine Marije Terezije i Josipa II;
- navede uzroke i posljedice Američkog rata za nezavisnost;

- objasni uzroke i posljedice Francuske buržoaske revolucije;
- navede promjene granica u Evropi u doba Napoleona i nakon Bečkog kongresa;
- ocijeni koje su vrijednosti Francuske buržoaske revolucije aktuelne i danas;
- ocijeni značaj modernizacije administrativnih procedura i sudskog sistema, uvođenja novih mjernih jedinica i matičnih registara rođenih, vjenčanih i umrlih na teritorijama koje je osvojio Napoleon;
- opiše revolucije u Evropi 1848.godine.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

brodogradnja, trgovina, bankarstvo, prosvjetitelji, enciklopedisti, prosvijećeni apsolutizam, „Patent o toleranciji“, *Deklaracija nezavisnosti*, Sjedinjene Američke Države, *Deklaracija o pravima čovjeka i građanina*, Vladavina terora, Napoleon, Građanski zakonik; revolucija 1848. u Francuskoj i Habzburškoj monarhiji

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- lociraju događaje/procese i mjesta koji su obilježili Evropu u XVIII i u prvoj polovini XIX vijeka na vremenskim trakama i istorijskim mapama;
- porede sličnosti i razlike između apsolutističke i ustavne monarhije koristeći Veneov dijagram;
- istražuju najznačajnije ideje prosvjetitelja i identifikuju one koje su aktuelne i danas;
- analiziraju i upoređuju *Deklaraciju nezavisnosti* i *Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina*;
- izrađuju plakate sa sloganom Francuske buržoaske revolucije: *Sloboda, jednakost, bratstvo!*;
- upoređuju osnovne ideje i zahtjeve Američkog rata za nezavisnost, Francuske buržoaske revolucije i revolucije iz 1848. godine;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 10

Obrazovno-vaspitni ishod 5

Na kraju učenja učenik će moći da objasni razvoj Crne Gore od kraja XVII vijeka do 1851.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše ulogu Opštencnogorskog zbora u ovom periodu;
- navede najznačajnije vladike iz dinastije Petrović-Njegoš;
- vremenski odredi ukidanje Pečke patrijaršije i sticanje autokefalnosti Pravoslavne crkve u Crnoj Gori;
- analizira pojavu Šćepana Malog i obilježja njegove vladavine;
- opiše djelatnost Petra I i Petra II Petrovića Njegoša i institucija formiranih tokom njihove vladavine;
- analizira značaj *Stege* i *Zakonika opšćeg crnogorskog i brdskog*;
- opiše privremeno ujedinjenje Crne Gore i Boke Kotorske;
- objasni ujedinjenje Crne Gore i Brda;
- ocijeni odnos Crne Gore sa Osmanskim carstvom i Habzburškom monarhijom;
- opiše proces islamizacije u Crnoj Gori.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

vladikat, gubernadurstvo, vladika Danilo, vladika Vasilije, „Istorija Crne Gore“, Rusija, Šćepan Mali, vladika Petar I, Skupština narodnih glavara, Praviteljstvo suda crnogorskog i brdskog, vladika Petar II, Senat, Gvardija, perjanici, kapetani, porez, osnovna škola, razgraničenje Crne Gore i Habzburške

monarhije

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- koriste/izrađuju vremenske trake za lociranje vladika iz dinastije Petrović-Njegoš u ovom periodu;
- upoređuju *Zakonik opšči crnogorski i brdski* sa savremenim zakonima;
- izrađuju mapu ujedinjenja Crne Gore i Boke Kotorske;
- upoređuju ujedinjenja Crne Gore i Boke Kotorske i Crne Gore i Brda (sličnosti i razlike);
- pronalaze sličnosti i razlike u odnosima između Crne Gore i Osmanskog carstva i Crne Gore i Habzburške monarhije,
- porede procese islamizacije u Crnoj Gori i hrišćanizacije u Južnoj Americi;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 6

Obrazovno-vaspitni ishod 6

Na kraju učenja učenik će moći da objasni industrijsku revoluciju.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede tehnološke inovacije koje su dovele do industrijske revolucije;
- opiše druge uslove koji su uticali na industrijsku revoluciju;
- ocijeni promjene u načinu života ljudi, žena i djece u doba industrijske revolucije;
- analizira položaj radnika i njihovu borbu za bolje uslove rada;
- opiše uticaj industrijske revolucije na okolinu, saobraćaj, komunikaciju;
- analizira uticaj industrijske revolucije na mobilnost ljudi širom svijeta, uključujući trgovinu robovima i transportovanje osuđenika;
- objasni porast broja stanovništva u Evropi;
- opiše kolonijalizam i imperijalizam;
- navede najznačajnije kolonijalne sile i njihove kolonije u XIX vijeku.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

pokretni čunak, parna mašina, mašina za pređenje, parobrod, lokomotiva, željeznička pruga, nafta, telegraf, električna energija, čelik, dinamit, Suecki kanal, Panamski kanal, avion, telefon, radio, ludistički pokret, socijalizam, komunizam, marksizam, radnički sindikati

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- opisuju radne uslove u fabrici na osnovu likovnog materijala i izvornog teksta;
- porede uslove života u gradu u doba industrijske revolucije s današnjim uslovima;
- identifikuju glavne rezultate/posljedice uticaja industrijske revolucije na okolinu, saobraćaj, komunikaciju;
- raspravljaju i zaključuju o položaju radnika;
- opisuju uslove života i rada robova na osnovu izvornog teksta i likovnog materijala;
- izrađuju grafički prikaz broja stanovništva u Evropi;
- porede način života u gradovima prije i nakon izuma čelika, električne energije i nafte;
- koriste mape za lociranje najvažnijih kolonija;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- vode diskusije/debatu na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 5

Obrazovno-vaspitni ishod 7

Na kraju učenja učenik će moći da objasni oslobodilačke pokrete i nacionalne težnje na Balkanu u XIX i početkom XX vijeka.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše I i II srpski ustanak;
- objasni formiranje autonomne Kneževine Srbije i dobijanje nezavisnosti Srbije;
- opiše položaj hrvatskih provincija u Habzburškoj monarhiji;
- ocijeni Ilirski pokret;
- navede osnovne odluke Austrougarske nagodbe 1867. i Hrvatskougarske nagodbe 1868. godine;
- opiše sukobe u Bosanskom ejaletu u XIX vijeku;
- objasni prilike u Bosni i Hercegovini nakon Berlinskog kongresa;
- navede obilježja nacionalnog preporoda kod Albanaca i osnivanje države Albanije.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Beogradski pašaluk, Karađorđe, Miloš Obrenović; Narodna liberalna stranka, Hrvatsko-ugarska stranka, Hrvatska stranka prava; proces čitlučenja, Husein-beg Gradašćević, ustanci 1850., 1857., 1861. i 1875.godine, okupacija i aneksija Bosne; albansko pismo, Prizrenska liga, Kneževina Albanija

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- na mapi lociraju najvažnije teritorijalne promjene na Balkanu u ovom periodu;
- porede sličnosti i razlike između I i II srpskog ustanka koristeći Veneov dijagram;
- identifikuju i raspravljaju o glavnim idejama Ilirskog pokreta;
- pronalaze sličnosti i razlike u položaju autonomne Kneževine Srbije i Hrvatske poslije nagodbe iz 1868. godine;
- izrađuju hronološki prikaz buna i ustanaka u Bosanskom ejaletu;
- porede uzroke ustanaka bosanske raje i pobuna bosanskih feudalaca;
- na mapi lociraju Kneževinu Albaniju;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 9

Obrazovno-vaspitni ishod 8

Na kraju učenja učenik će moći da objasni način života u Knjaževini i Kraljevini Crnoj Gori.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni način uspostavljanja nasljedne knjaževine u Crnoj Gori;
- opiši prilike u Crnoj Gori tokom vladavine knjaza Danila;
- ocijeni značaj razgraničenja Crne Gore i Osmanskog carstva nakon Bitke na Grahovcu;
- opiše razvoj crnogorskog društva i institucija do Berlinskog kongresa;
- navede najvažnije bitke u Veljem ratu;
- procijeni odluke Berlinskog kongresa;
- opiše prilike u Crnoj Gori u vrijeme vladavine knjaza Nikole;
- analizira reformu sistema vlasti nakon Berlinskog kongresa;
- opiše privredne, prosvjetne, kulturne i vjerske prilike u Crnoj Gori nakon Berlinskog kongresa;
- objasni značaj Opšteg imovinskog zakonika i Ustava Crne Gore iz 1905. godine;
- navede okolnosti proglašenja Kraljevine Crne Gore;

- opiše učešće Crne Gore u Prvom i Drugom balkanskom ratu i navede teritorijalne dobitke;
- navede zločine nad muslimanskim stanovništvom u dobijenim oblastima.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Prvi pohod Omer-paše Latasa, pobune Kuča, Pipera i Bjelopavlića, Garda, zakonik Danila I, Grahovac, reforma Senata 1874, nahije, kapetani, Bogoslovija, Đevojački institut, parlament, Bombaška afera, radio-telegrafska stanica, „Barsko društvo“, iseljavanje

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- identifikuju sličnosti i razlike u položaju Crne Gore u doba vladike Petra II i knjaza Danila;
- analizaju *Zakonik Danila I* i poredbe ga sa *Zakonikom opšćim crnogorskim i brdskim*;
- izrađuju karte crnogorsko-osmanske granice iz 1858.godine;
- izrađuju grafički prikaz institucija crnogorskog društva u doba Danila I i knjaza Nikole do Berlinskog kongresa;
- izrađuju grafički prikaz toka Veljeg rata;
- čitaju i analiziraju članove Berlinskog ugovora koji se odnose na Crnu Goru;
- izrađuju kartu Crne Gore nakon Berlinskog kongresa;
- izrađuju grafički prikaz administrativne strukture Knaževine Crne Gore nakon Berlinskog kongresa;
- čitaju i analiziraju djelova Opšteg imovinskog zakonika i Ustava iz 1905.;
- poredbe učešće Crne Gore u Prvom i Drugom balkanskom ratu;
- izrađuju kartu Crne Gore nakon Balkanskih ratova;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 6

IX razred

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da objasni stanje na svjetskoj i evropskoj pozornici od Prvog svjetskog rata do početka Drugog svjetskog rata.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni razloge, povod i tok Prvog svjetskog rata;
- navede osnovne podatke o ratištima u Prvom svjetskom ratu u Evropi;
- nabroji osnovne ratne operacije u Evropi i na Balkanu;
- pokaže na karti najvažnije frontove u Prvom svjetskom ratu;
- navodi najznačajnije posljedice Prvog svjetskog rata;
- poveže događaje iz Prvog svjetskog rata sa radom na ujedinjenju Južnih Slovena;
- navodi karakteristike versajskog uređenja Evrope poslije Prvog svjetskog rata;
- obrazloži značaj Oktobarske revolucije i nastanak Sovjetskog saveza;
- ocjenjuje uspon Amerike i promjene u Japanu, Kini i Africi poslije Prvog svjetskog rata;
- opiše razvitak kapitalističkih odnosa i učvršćivanja modela zapadne demokratije;
- pojasni osnovne odlike građanske demokratije;
- pronađe sličnosti i razlike između država građanske demokratije i država socijalizma;
- pokaže karakteristike autoritarnih i totalitarnih sistema u Evropi i svijetu – fašizam, nacizam, militarizam;
- opiše Veliku ekonomsku krizu i njene posljedice.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Oktobarska revolucija, građanska demokratija, diktatura, fašizam, nacizam, militarizam, planska privreda, socijalizam, velika depresija, Velika Antanta, Mala Antanta, Prvi svjetski rat, Sarajevski atentat, totalitarizam, diktatura proleterijata, vođa, kult ličnosti, Centralne sile, Anšlus, Minhenski sporazum

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- zaključuju o prilikama u Evropi i na Balkanu između dva rata;
- upoređuju društvene sisteme u Evropi između dva rata;
- prave tabelu država Evrope tokom Prvog svjetskog rata i između dva rata;
- pišu rad o pojavi fašizma i nacizma u Evropi i japanskog militarizma;
- prave rezime četvorogodišnjeg ratovanja;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 5**Obrazovno-vaspitni ishod 2**

Na kraju učenja učenik će moći da objasni položaj Crne Gore i jugoslovenskih zemalja od početka Prvog do početka Drugog svjetskog rata.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni razloge stupanja Crne Gore u Prvi svjetski rat;
- objasni glavne operacije crnogorske vojske u Prvom svjetskom ratu;
- opiše ratne operacije srpske vojske;
- objasni ideju jugoslovenstva;
- opiše prilike u jugoslovenskim državama koje su ušle u sastav Jugoslavije;
- pojasni najznačajnije činjenice o stvaranju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca;
- kritički procijeni istorijske činjenice koje su dovele do ujedinjenja Južnih Slovena i stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca;
- objasni političko i ekonomsko stanje u Kraljevini;
- izvijesti o Kraljevini Jugoslaviji (1929-1941);
- objasni ukidanje samostalne države Crne Gore i autokefalne Crnogorske pravoslavne crkve;
- opiše sudbinu crnogorske vojske, komitskog pokreta i Božićne pobune;
- opiše i ilustruje položaj Crne Gore u Kraljevini SHS;
- navede osnovne odlike privrednog i kulturnog života Kraljevine Jugoslavije;
- analizira položaj Crne Gore u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca;
- ocijeni položaj Crne Gore u Zetskoj banovini.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda**a. Sadržaji/pojmovi:**

crnogorska vojska, srpska vojska, Hrvatska, Bosna i Slovenija u Prvom svjetskom ratu, Skadar, Mojkovačka bitka, kralj Nikola, Janko Vukotić, jugoslovenstvo, bjelaši i zelenaši, Podgorička skupština, komitski pokret, Božićna pobuna, crnogorska vlada u emigraciji, Vidovdanski ustav, Kraljevina SHS, Šestojanuarska diktatura, Oktroisani ustav, banovine, političke partije, kralj Aleksandar, knez Pavle, Gaeta, Dekret regenta Aleksandra; konkordat

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- obrazlažu prilike u Crnoj Gori između dva rata;
- utvrđuju važne činjenice nastanka i trajanja prve Jugoslavije;

- izvode zaključke o položaju Crne Gore u Jugoslaviji;
- analiziraju suprotnosti postojanja prve Jugoslavije;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 5

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da objasni Drugi svjetski rat i prilike u svijetu poslije rata.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni uzroke i povod izbijanje Drugog svjetskog rata;
- navede države učesnice u Drugom svjetskom ratu i razloge njihovog učešća;
- nabroji i demonstrira na karti najznačajnije frontove Drugog svjetskog rata;
- opiše osnovne tokove ratnih dejtava;
- ocijeni značaj najvećih frontova u Drugom svjetskom ratu;
- analizira pojam *genocid*;
- navede vojne i političke rezultate Drugog svjetskog rata;
- iznese posljedice rata i političke promjene;
- opiše prilike u svijetu poslije Drugog svjetskog rata;
- istakne značaj osnivanja Organizacije ujedinjenih nacija;
- izvijesti o razvoju zapadnih društava i širenju njihovih vrijednosti na cijeli svijet;
- opiše razvoj socijalističkih zemalja;
- navede istorijski značaj pada Berlinskog zida;
- opiše uspon i pad socijalizma kao svjetskog procesa;
- opiše politički i ekonomski položaj država trećeg svijeta;
- opiše procese u državama Trećeg svijeta,
- objasni nastanak i širenje Evropske unije,
- preispita uzroke i posljedice tzv. hladnog rata,
- vrednuje značaj i smisao globalizacije.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

početak Drugog svjetskog rata, Staljin, Čerčil, Ruzvelt, Hitler, Musolini, Istočni front, Zapadni front, rat u Africi, rat na Pacifiku, Staljingrad, Moskva, Kursk, Operacija Bagration, Normandija, pad Berlina, Potsdam, genocid, holokaust, Ujedinjene nacije, NATO pakt, Varšavski pakt, dekolonizacija, svjetsko tržište, globalizam, Evropska unija

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju glavne događaje u Drugom svjetskom ratu;
- prave izlaganja i bilježe pojmove i podatke koji se odnose na Drugi svjetski rat;
- izrađuju hronološku tabelu ključnih događaja Drugog svjetskog rata;
- na karti lociraju mjesta važnih ratnih događaja;
- čitaju Univerzalnu deklaraciju UN;
- upoznaju se s blokovskom podjelom svijeta i tzv. hladnim ratom;
- analiziraju pojmove i dokumenta Evropske unije;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 6

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da objasni ulogu Crne Gore i Jugoslavije u Drugom svjetskom ratu.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše napad fašističkih zemalja na Kraljevinu Jugoslaviju;
- uz pomoć istorijske karte analizira okupacionu podjelu teritorije Kraljevine Jugoslavije;
- navede osnovne motive otpora naroda Jugoslavije;
- navede najvažnije činjenice u vezi sa narodnooslobodilačkim partizanskim pokretom;
- navede najznačajnije borbe partizana protiv okupatora i kvislinških formacija;
- imenuje kolaboracionističke formacije u jugoslovenskim državama;
- opiše najznačajnije bitke Drugog svjetskog rata na jugoslovenskom ratištu;
- ukaže na značaj pobjede Narodno-oslobodilačke vojske i osnivanje socijalističke Jugoslavije;
- ilustruje u čemu se sastoji doprinos Jugoslavije u pobjedi nad fašizmom;
- objasni sistem italijanske okupacije Crne Gore;
- analizira istorijski značaj Trinaestojulskog ustanka za obnovu crnogorske državnosti;
- ocijeni ulogu partizanskog pokreta u Crnoj Gori;
- opiše ključne kolaboracionističke pokrete i vojne formacije na tlu Crne Gore;
- objasni značaj nastanka Narodne Republike Crne Gore 1945. godine i njeno uključivanje u jugoslovensku državnu zajednicu.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

Trojni pakt, Aprilski rat, slom Jugoslavije, okupacija, režimi kolaboracije, NDH, ustaše, Nedićeva Vlada, Ljotić, četnički pokret, Draža Mihailović, KPJ, Josip Broz Tito, velike bitke NOR-a, Sremski front, AVNOJ, DFJ, Trinaestojulski ustanak, Pljevaljska bitka, crnogorske brigade, Sava Kovačević, Peko Dapčević, Milovan Đilas, Krsto Popović, Pavle Đurišić, Sekula Drljević, ZAVNOCGB, CASNO, Crnogorska narodna skupština, Narodna Republika Crna Gora

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- identifikuju političke cjeline nastale raspadom Jugoslavije;
- lociraju prostore rasporeda okupacionih i kvislinških vojnih snaga;
- prave preglede neprijateljskih ofanziva na partizansku vojsku;
- prave ratne puteve crnogorskih partizanskih jedinica;
- notiraju važnije događaje u uspostavljanju NR Crne Gore;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 5

Obrazovno-vaspitni ishod 5

Na kraju učenja učenik će moći da objasni položaj Crne Gore u drugoj Jugoslaviji i nastanak nezavisne Crne Gore.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni političku organizaciju SFRJ i položaj Crne Gore u njoj;
- navede karakteristike ekonomskog i kulturnog razvoja SFRJ;
- saopšti ključne činjenice u vezi sa političkim položajem Jugoslavije u svijetu;
- objasni razloge sloma socijalizma i raspada Jugoslavije;
- objasni ekonomski i kulturni razvoj Crne Gore u Jugoslaviji;
- analizira politički položaj Republike Crne Gore u SFRJ;
- opiše položaj Crne Gore u SR Jugoslaviji i Državnoj zajednici sa Srbijom;
- ukaže na osnovne uzroke težnji za državnim osamostaljivanjem Crne Gore;

- analizira put Crne Gore u EU;
- ocijeni značaj Referenduma 21. maja 2006. godine i stvaranja nezavisne i međunarodno priznate države Crne Gore.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a. Sadržaji/pojmovi:

DFJ, SFRJ, socijalizam, agrarna reforma, kolonizacija, Informbiro, Savez komunista Jugoslavije, samoupravljanje, Pokret nesvrstanih, uloga Josipa Broza Tita, Crna Gora u jugoslovenskoj federaciji, kriza socijalizma, nacionalizam, velikodržavni projekti, raspad SFRJ, Crna Gora u SRJ i Državnoj zajednici, referendum, nezavisnost

b. Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju značaj nastanka DFJ, FNRJ i SFRJ;
- upoređuju stanje u Jugoslaviji i Crnoj Gori prije i nakon rata;
- sakupljaju i bilježe osnovne podatke političkog i pravnog razvoja Crne Gore i Jugoslavije;
- notiraju važne činjenice u privrednom, prosvjetnom i kulturnom razvoju Crne Gore i Jugoslavije;
- analiziraju uzroke sloma socijalističkoga sistema i Jugoslavije;
- analiziraju položaj Crne Gore u SR Jugoslaviji i Državnoj zajednici;
- rekonstruišu i prezentuju važne podatke o procesu osamostaljenja Crne Gore;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c. Broj časova realizacije (okvirno): 4

F. DIDAKTIČKE PREPORUKE ZA REALIZACIJU PREDMETA

Kod učenika treba razvijati razumijevanje istorije kroz ključne koncepte vremena i prostora, uzroka i posljedica, kontinuiteta i promjene, perspektiva i interpretacija, izvora i istraživanja. Ovi koncepti se proučavaju traženjem odgovora na sljedeća ključna pitanja:

- na koji način dolazimo do saznanja o praistoriji i antičkom periodu;
- gdje i zašto su se razvila najstarija ljudska društva;
- koje su glavne karakteristike društava koja se izučavaju;
- koja ključna uvjerenja i vrijednosti se pojavljuju i kako utiču na društva;
- koji su razlozi i rezultati kontakata društava;
- na koji je način razvoj tehnologije doprinio promjenama u društvu;
- kako se mijenjaju obilježja globalnih sukoba tokom XX vijeka;
- šta su bile posljedice Balkanskih ratova, I i II svjetskog rata;
- na koji način su ove posljedice oblikovale moderno doba;
- na koji je način razvoj tehnologije doprinio promjenama u ovom periodu;
- kako su globalni događaji i procesi uticali na društva koja su živjela na teritoriji današnje Crne Gore;
- šta je baština društava koja se izučavaju;
- koji značajni ljudi, grupe, uvjerenja i ideje utiču na današnji svijet.

Program za VI razred odnosi se na period od formiranja prvih ljudskih zajednica do kraja antičkog perioda - od, otprilike, 60.000 godina prije nove ere do VII vijeka nove ere. To je razdoblje koje karakteriše razvoj kulturnih praksi i organizovanih društava.

Kako se učenici u VI razredu prvi put srijeću s predmetom Istorija, preporučuje se što opširniji uvodni dio. Ovim se učenicima daje širi prostor da razumiju šta je istorija, kakva je njena priroda i posao istoričara, kako se pomoću istorijskih izvora utvrđuje istorijska istina, te snalaženje u vremenskim okvirima, što čini temelj za dalje cjelokupno učenje ovog predmeta u višim razredima.

Program za VII razred obuhvata period od kraja antičkog perioda do kraja XV vijeka, period od hiljadu godina, od 476. godine i propasti Zapadnog rimskog carstva do 1500. godine. Ovo je period koji karakteriše uspostavljanje kontakata između Istoka i Zapada, jak uticaj vjerskih institucija na svakodnevni život, jačanje feudalizma i značajnih promjena u društvenom, vjerskom, ekonomskom i kulturnom životu.

U realizaciji predmetnog programa u VII razredu bitno je da učenici shvate kontinuitet u razvoju ljudskog društva, da je evropsko feudalno društvo nastalo na ruševinama robovlasničkog (antičkog) i da je, uprkos razaranjima rimske civilizacije, imalo mogućnost daljeg društvenog napretka, jer je vodilo većoj slobodi čovjeka-proizvođača.

Program za VIII razred obuhvata period od XVI vijeka do završetka Balkanskih ratova. Ovo je period koji karakteriše uspostavljanje kontakata između najvažnijih svjetskih civilizacija i značajne promjene društvenih, ekonomskih, vjerskih i političkih uvjerenja, industrijalizacija i ubrzane promjene načina života i rada ljudi. U ovom istorijskom periodu počinje profilisanje i izrastanje institucija građanskog i demokratskog društva. Ovo je doba imperijalizma, kolonijalizma i nacionalizma.

Program za IX razred obuhvata period od početka Prvog svjetskog rata do početka XXI vijeka. Vremenski obuhvata nešto manje od 100 godina. Prilikom realizacije predmetnog programa stalno se mora voditi računa o naglašavanju ključnih procesa, tačaka preokreta i svega onoga što je uticalo na stvaranje određenih istorijskih vrijednosti. Neophodno je voditi računa i o naglašavanju načina i mjera putem kojih su istorijski procesi uticali na nacionalnu istoriju, kao i o povratnom procesu, što znači da treba dati prostora i događajima u našoj sredini koji su imali uticaj na okruženje.

Kako je u programima predviđenim za realizaciju u IX razredu dosta prostora posvećeno ishodima koji se odnose na istoriju balkanskih naroda tokom naznačenog perioda, mora se voditi računa da se u tom kontekstu učenici na najbolji način upoznaju s istorijskim procesima koji su bili karakteristični za južnoslovenske narode i njihove susjede.

U vezi sa navedenim, posebnu pažnju posvetiti Crnoj Gori, koja je nekoliko puta mijenjala državni okvir, čime se krivila slika o njenoj prošlosti i identitetu.

U središtu vaspitno-obrazovnog procesa je učenik, a uloga nastavnika je da kreira i organizuje načine rada koji stvaraju optimalne uslove za učenje i podučavanje. Nastavnik treba da prilagodi metode rada učenicima kako bi što bolje odgovorio njihovim individualnim sposobnostima i potrebama i kako bi što djelotvornije iskoristio čas.

Nastava Istorije omogućava kombinaciju tradicionalnih i savremenih načina podučavanja, sa akcentom na aktivno učešće učenika u procesu učenja. Aktivnosti učenja predložene u tabelama samo su smjernice i predstavljaju jedan od mogućih načina kojima se mogu dostići ishodi učenja. Nastavnik ima autonomiju u planiranju nastave, određivanju broja i tipova časova, izboru nastavnih metoda, oblika rada, sredstava i aktivnosti za svaki vaspitno-obrazovni ishod.

Da bi nastava Istorije bila savremenija i bliža učenicima, akcenat treba staviti na učenje smislenih, međusobno povezanih sadržaja, korisnih za dalje obrazovanje i svakodnevni život.

Da bi se ostvario kvalitet i trajnost stečenih znanja, neophodno je ostvariti povezanost sa drugim predmetima i međupredmetnim temama.

Prilikom planiranja časa nastavnik treba da vodi računa što treba postići, koji je najbolji način za to i kojim nastavnim sredstvima raspolaže. Učenici treba, koliko je to moguće, da učestvuju u svakoj fazi časa, treba im dati mogućnost da postavljaju pitanja i nalaze odgovore, da istražuju i predlažu.

Izborom i sinhronizovanom primjenom odgovarajućih oblika rada (individualni, frontalni, grupni, rad u paru), metoda (usmeno izlaganje, razgovor, pisani radovi, tekst metoda, simulacija, insert metoda, studija slučaja, sniježna grudva, metoda grozdova, metode obilazaka i izleta) i nastavnih sredstava (udžbenik, istorijske karte, filmovi, kompjuter, pomoćna literatura) učenik dolazi u sam centar pedagoškog interesovanja. Kombinacijom navedenih oblika i metoda rada i upotrebom nastavnih sredstava obezbjeđuje se kvalitetna nastava.

U realizaciji nastavnog programa važno je istaći ključne procese, tačke preokreta i događaje koji su uticali na razvoj ljudskog društva uopšte, kao i na razvoj regiona i Crne Gore. Takođe, treba dati prostora i događajima koji su se dogodili u Crnoj Gori, a imali uticaja na okruženje.

Nastavnik aktivira učenika mobilisanjem prethodnih znanja i iskustava, upućivanjem na samostalno pronalaženje relevantnih informacija, na slobodno i kreativno razmišljanje, na argumentovano diskutovanje i sučeljavanje stavova. Uloga nastavnika je da podstiče učenike na prepoznavanje upotrebljivosti novostečenih znanja u svakodnevnom životu, da vrednuju i procjenjuju ponašanje učenika u procesu kooperativnog učenja.

Predlaže se da realizacija programskih sadržaja bude zasnovana na samostalnom radu učenika u što većem obimu. Nastavnik upućuje i podstiče učenike da sistematski prikuplja informacije iz literature, koriste internet i novine.

Takođe se preporučuje da nastavnik zadaje učenicima da rade domaće zadatke, seminarske radove, prezentacije, panoje na zadate teme.

Prilikom obrade novih sadržaja, neophodno je povezati opšte događaje s lokalnim.

Nastavnicima i učenicima je ostavljeno dosta prostora da kroz istraživački rad, u obliku pisanih radova, učeničkih ekskurzija, posjeta istorijskim lokalitetima, arhivima i muzejima posvete pažnju lokalnoj istoriji.

Upotreba raznovrsnih istorijskih izvora i literature (istoriografija, memoaristika, enciklopedije, atlasi, leksikoni, ilustrovani pregledi, dokumentarni filmovi...) doprinosi boljim postignućima u nastavi Istorije.

G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I NADARENIM UČENICIMA

a. Prilagođavanje programa djeci sa posebnim obrazovnim potrebama

Članom 11 Zakona o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama propisano je da se u zavisnosti od smetnji i teškoća u razvoju, kao i od individualnih sklonosti i potreba djece obrazovni programi, pored ostalog mogu:

- a) modifikovati skraćivanjem ili proširivanjem sadržaja predmetnog programa;
- b) prilagođavati mijenjanjem metodike kojom se sadržaji predmetnog programa realizuju.

Član 16 istog Zakona propisuje da je škola, odnosno resursni centar dužan da, po pravilu, u roku od 30 dana po upisu djeteta, donese individualni razvojno-obrazovni program za dijete sa posebnim obrazovnim potrebama (IROP), u saradnji sa roditeljem i o tome obavijesti Zavod za školstvo, Centar za stručno obrazovanje i Ispitni centar.

Više informacija moguće je naći na sajtu:

<http://www.skolskiportal.edu.me/Pages/Inkluzivnoobrazovanje.aspx>

b. Prilagođavanje programa nadarenim učenicima

Rad s darovitom učenicima realizuje se organizovanjem dodatne nastave, sekcija i slobodnih aktivnosti.

Sadržaji ove nastave obuhvataju *izabrane sadržaje iz redovne nastave* (koji se izučavaju kompleksnije) i *nove sadržaje* (koji su povezani s redovnom nastavom).

Zadaci koji se postavljaju pred nadarene učenike zahtijevaće od njih znanja i vještine na višim kognitivnim nivoima. Planirani sadržaji i aktivnosti treba da kod učenika razvijaju sposobnost primjene novih znanja na višem nivou, učestvovanje u debatama, diskusijama, procjenama, istraživanjima.

H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPIITNIH ISHODA

Obrazovno-vaspitni ishodi predstavljaju iskaze o tome šta se očekuje od učenika na kraju određene godine učenja. Definisani su kao poželjna znanja, vještine i stavovi kojima učenici treba da ovladaju. Step en ovladavanja ovim znanjima, vještinama i stavovima određuje se vrednovanjem, odnosno, ocjenjivanjem ovladavanja obrazovno-vaspitnim ishodima.

Neobično je važno stalno imati na umu da su vrednovanje obrazovano-vaspitnih ishoda, poučavanje i učenje jednako značajni djelovi istog procesa. Vrednovanje, odnosno, povratna informacija učeniku o rezultatima učenja i poučavanje određuje dinamiku daljeg procesa učenja/poučavanja i definiše individualne potrebe učenika u tom procesu.

Koncepti vremena i prostora, uzroka i posljedica, konituniteta i promjena, izvora i istraživanja i interpretacija i perspektiva predstavljaju okvir i obrasce unutar kojih tumačimo istorijske događaje i procese. Oni predstavljaju opšta načela, povezanost, strukturu i obrasce koji mogu biti primijenjeni na bilo koju istorijsku temu ili sadržaj. Razumijevanje ovih koncepata i obrazaca, i njihova primjena u izučavanju Istorije, vodi razvijanju kompetencija potrebnih kako u Istoriji, tako i u ostalim predmetima i međupredmetnim oblastima društvene grupe.

Postignuća učenika, odnosno, nivo njihovog postizanja obrazovno-vaspitnih ishoda vrjednuju se u okviru ovih temeljnih koncepata. Ocjena ne treba da odražava količinu informacija kojom je učenik

ovladao, već rezultat procjene koliko učenik može da stečena znanja i vještine primijeni za rješavanje problema.

Nastavnici treba da učenicima predoče i objasne šta se tačno očekuje od njih za određene nivoe postignuća. Vrednovanje treba da bude proces, da se vrši, obično, nakon obrađene određene tematske cjeline. Može se kombinovati pismeno i usmeno vrednovanje, kao i druge metode i tehnike.

Pitanja i zadatke objektivnog tipa treba kombinovati sa zadacima sa slobodnim odgovorom (esejskim zadacima). Pitanjima objektivnog tipa provjerava se stepen usvojenosti činjenica, odnosno, kvantitet znanja, dok se esejskim zadacima vrjednuje kvalitet znanja. Esejskim zadacima (a tu spadaju i referati i istraživački radovi) učenici pokazuju svoje razumijevanje istorijskih činjenica, sposobnost organizovanja ovih činjenica u smislenu cjelinu, sposobnost interpretacije i vrednovanja istorijskih događaja, pojava i procesa.

Neobično je važno da u procesu vrednovanja nastavnici vode računa o postignućima u afektivnom i socijalnom domenu. Ovi domeni odnose se na emocionalnu i socijalnu komponentu učenja i kreću se od osnovne spremnosti za prijem informacija do integracije uvjerenja, ideja, stavova, vrijednosti. Jednako je važno da učenici ovladaju istorijskim činjenicama i vještinama, kao i da nauče da mora postojati ravnoteža između slobode i odgovornosti, da preuzmu odgovornost za sopstveno ponašanje i djelovanje, da prilagođavaju svoje ponašanje školskom sistemu vrijednosti, da rade timski, uvažavaju različitosti i suprotne stavove. Stepem ovladavanja ovim vještinama takođe mora biti dio ocjene.

NIVOI POSTIGNUĆA/ KRITERIJUMI VREDNOVANJA

VI razred

Zadovoljavajući:

- Navodi osnovnu podjelu prošlosti i glavne istorijske epohe; koristi jednostavne vremenske trake kako bi odredio deceniju, vijek, milenijum; smješta godine u decenije, vjekove i milenijume, uz pomoć nastavnika;
- upotrebljava osnovne pojmove za opis toka vremena u epohi koju izučava (prije/poslije; staro/novo; prošlost/sadašnjost) i navodi njene osnovne karakteristike; uz pomoć nastavnika smješta istorijske događaje, pojave i procese u odgovarajuće epohe; upotrebljava jednostavne vremenske trake za datu epohu;
- koristi jednostavnije istorijske i geografske karte uz pomoć nastavnika: razlikuje strane svijeta, kontinente i prostore relevantne za epohu koju izučava (Egipat, Mesopotamija, Kina...); upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte uz pomoć nastavnika; na osnovu karte uočava povezanost prostora i načina života na jednostavnim primjerima, uz pomoć nastavnika;
- razlikuje kategorije uzroka i posljedice, uz pomoć nastavnika; navodi uzroke i posljedice prošlih događaja i pojava, uz pomoć nastavnika;
- uočava kontinuitete i promjene u epohi koju izučava, uz pomoć nastavnika;
- opisuje vrste istorijskih izvora, uz navođenje primjera iz svakodnevnog života i sadržaja koje izučava;
- iznosi jednostavna zapažanja na osnovu proučavanih izvora; vrši izbor relevantnih informacija iz izvora i, na osnovu njih, izvodi jednostavne zaključke, uz pomoć nastavnika;

- uviđa neke razlike i sličnosti između različitih prikaza/tumačenja istih historijskih događaja na jednostavnim primjerima, uz pomoć nastavnika;
- učestvuje u diskusijama na zadatu temu, navodeći argumente, uz pomoć nastavnika ili vršnjaka, razumije i poštuje proceduru u diskusijama.

Dobar:

- Objašnjava podjelu historije i glavne historijske epohe; na osnovu primjera uviđa da se vrijeme računa prema nekom značajnom događaju; smješta godine u decenije, vijekove i milenijume; izrađuje jednostavne vremenske trake na osnovu uputstava;
- upotrebljava odgovarajuće pojmove kojima objašnjava tok vremena (prije nove ere/nova era, praistorija, starije i mlađe kameno doba, metalno doba...) i opisuje karakteristike epohe koju proučava; hronološki navodi događaje, pojave i procese;
- koristi jednostavne historijske i geografske karte: pokazuje države, gradove, rijeke, mora; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; na osnovu karte objašnjava povezanost prostora i načina života;
- razlikuje uzroke i posljedice na konkretnim primjerima; identifikuje uzroke i posljedice prošlih događaja i pojava u jednostavnom historijskom štitu;
- uočava kontinuitete i promjene u epohi koje proučava; objašnjava način na koji su pojedinci i grupe doveli do promjena;
- navodi vrste i karakteristike historijskih izvora na osnovu štiva koje izučava;
- izvodi zaključke na osnovu informacija iz izvora; vrši izbor relevantnih informacija iz izvora, na osnovu kojih stvara jednostavan rad; iznosi analizu svojih zaključaka na osnovu poređenja sa zaključcima drugih učenika;
- identifikuje neke sličnosti i razlike između različitih prikaza/tumačenja istih historijskih događaja ili ličnosti i daje svoja objašnjenja za to; na osnovu izvora daje svoje tumačenje određenih ličnosti, događaja i pojava i analizira ga na osnovu uputstava nastavnika;
- učestvuje u diskusijama na zadatu temu navodeći argumente; razumije i poštuje proceduru u diskusijama, uvažava argumente suprotne strane.

Vrlo dobar:

- Objašnjava zašto se prošlost dijeli na različite epohe i značajne događaje na osnovu kojih ljudi računaju vrijeme; smješta godine u decenije, vijekove i milenijume; samostalno izrađuje vremenske trake;
- upotrebljava odgovarajuće termine za opis toka vremena (bronzano doba, Stari istok, Rimsko carstvo...); upoređuje karakteristike epohe koju izučava sa karakteristikama prošlih epoha; hronološkim redom navodi historijske ličnosti, događaje, pojave i procese; identifikuje glavne vremenske odrednice;
- upotrebljava složenije historijske i geografske karte; objašnjava teritorijalne promjene; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; objašnjava povezanost prostora i načina života ljudi na osnovu informacije iz karata i drugih izvora;
- identifikuje i objašnjava uzroke i posljedice prošlih događaja i pojava; pravi razliku između uzroka, povoda i posljedice na konkretnim primjerima; dosljedno navodi više od jednog uzroka ili posljedice nekog događaja ili pojave;
- upoređuje kontinuitete i promjene u epohama koje izučava, objašnjava sličnosti i razlike; objašnjava kako su pojedinci i grupe uticali na promjene i izvodi sopstvene zaključke o tome;
- objašnjava vrste i karakteristike izvora; analizira domete i ograničenja historijskih izvora na konkretnim primjerima;

- u izvorima identifikuje relevantne podatke i koristi ih za stvaranje kompleksnijeg rada; analizira pristup koji je koristio u radu i izvedene zaključke;
- pronalazi sličnosti i razlike u različitim prikazima/tumačenjima istorijskih ličnosti, događaja i pojava na konkretnim primjerima; na osnovu izvora kreira sopstvena tumačenja uloge/značaja pojedinaca, događaja i pojava; analizira svoja tumačenja prema zadatim kriterijumima i upoređuje ih s tumačenjima drugih učenika;
- predlaže teme diskusija i učestvuje u njima navodeći argumente; uvažava stavove suprotne strane; procjenjuje sopstvene i argumente suprotne strane.

Odličan:

- Objašnjava zašto se prošlost dijeli na različite epohe; objašnjava značenja pojedinih naziva i primjere značajnih događaja na osnovu kojih ljudi računaju vrijeme; smješta godine u decenije, vjekove i milenijume; samostalno kreira i izrađuje složenije vremenske trake;
- upotrebljava napredne termine za opis toka vremena (paleolit, neolit, antika...); analizira karakteristike epohe koje izučava i upoređuje ih sa karakteristikama prošlih epoha; hronološkim redom navodi istorijske ličnosti, događaje, pojave i procese;
- upotrebljava složenije istorijske i geografske karte za objašnjenje istorijskih događaja, pojava i procesa; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; izrađuje tematske karte na zadatoj podlozi; izvodi zaključke o povezanosti prostora i načina života koristeći kartu i druge izvore; upoređuje stare i savremene karte i navodi sličnosti i razlike;
- primjenjuje znanje o uzrocima, povodima i posljedicama za analizu novih sadržaja; objašnjava zašto treba istražiti više od jednog uzroka ili posljedice nekog događaja i pojave;
- objašnjava kontinuitete i promjene u epohama koja izučava i pronalazi uzroke i posljedice promjena; procjenjuje uticaj i ulogu pojedinaca i grupa na promjene;
- na osnovu stečenih znanja o vrstama i karakteristikama izvora analizira i procjenjuje značaj i validnost izvora na konkretnim primjerima;
- vrši izbor relevantnih informacije iz izvora; kritički koristi dokaze iz različitih izvora za izvođenje zaključaka; kreira kompleksniji rad u kojem iznosi zaključke na osnovu informacija iz izvora i literature; analizira i procjenjuje svoj pristup i zaključke;
- analizira različita tumačenja/perspektive o istorijskim ličnostima, događajima i pojavama na konkretnim primjerima; pravi razliku između činjenica i tumačenja na jednostavnim primjerima; na osnovu izvora kreira sopstvena tumačenja značaja pojedinih istorijskih ličnosti, događaja i pojava; analizira svoja tumačenja prema zadatim uputstvima, upoređuje ih s tumačenjima drugih učenika i objašnjava zašto među njima postoje razlike;
- osmišljava teme diskusija i učestvuje u njima navodeći svoje argumente i uvažavajući argumente suprotne strane; procjenjuje sopstvene i argumente suprotne strane.

VII razred

Zadovoljavajući:

- Upotrebljava odgovarajuće termine za epohe koje izučava (rani, razvijeni i kasni srednji vijek); opisuje karakteristike društava i epoha koje izučava; uz pomoć nastavnika ređa navodi najznačajnije događaje i pojave hronološkim redom; navodi ključne vremenske odrednice;
- koristi jednostavne istorijske i geografske mape; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte uz pomoć nastavnika; na osnovu karte opisuje povezanost prostora i načina života, uz pomoć nastavnika;

- razlikuje kategorija uzroka i posljedice uz pomoć nastavnika; navodi uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa na jednostavnim primjerima; uz pomoć nastavnika uočava da događaji, pojave i procesi mogu imati više od jednog uzroka i posljedica i da se mogu prikazati na različite načine;
- uočava kontinuitete i promjene u epohama koja izučava; uz pomoć nastavnika opisuje kako su pojedinci i grupe uticali na promjene, i da li su te promjene značile napredak ili nazadovanje;
- opisuje karakteristike nekih izvora tipičnih za epohu koje izučava; identifikuje podatke povezane sa istraživačkim pitanjima; izvodi zaključke na osnovu informacija iz izvora, uz pomoć nastavnika;
- navodi neke primjere različitih prikaza/tumačenja prošlosti, daje jednostavna objašnjenja o tome zašto ljudi različito tumače iste istorijske ličnosti, događaje i pojave; uz pomoć nastavnika identifikuje neke sličnosti i razlike između različitih tumačenja i perspektiva na jednostavnim primjerima;
- učestvuje u diskusijama na zadatu temu, navodeći argumente uz pomoć nastavnika ili vršnjaka; razumije i poštuje proceduru u diskusijama.

Dobar:

- Upotrebljava odgovarajuće termine za opis toka vremena; upoređuje karakteristike društava i epoha koje izučava sa onima iz prošlosti; hronološki ređa najznačajnije događaje, pojave i procese; navodi ključne vremenske odrednice; izrađuje jednostavne grafičke prikaze toka vremena;
- koristi istorijske i geografske mape; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; na osnovu karte objašnjava povezanost prostora i načina života;
- navodi i povezuje uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa; opisuje primjere uzroka i posljedica u udžbenicima i izvorima; uz pomoć nastavnika razlikuje i pronalazi pojedine kategorije uzroka i posljedica prošlih događaja, pojava i procesa u izučavanom štvu;
- upoređuje kontinuitete i promjene u epohama koje izučava pronalazeći sličnosti i razlike; objašnjava kako su pojedinci i grupe uticali na promjene, kao i da li su te promjene predstavljale napredak ili nazadovanje;
- razlikuje primarne od sekundarnih izvora; objašnjava karakteristike izvora tipičnih za epohe koje izučava; objašnjava vrijednosti i ograničenja istorijskih izvora na konkretnim primjerima;
- postavlja jednostavnija istraživačka pitanja, vrši izbor relevantnih informacije iz izvora; daje objašnjenja za različita tumačenja i perspektive; na osnovu relevantnih informacija iz izvora i literature stvara jednostavan rad; promišlja o svom pristupu i zaključcima, procjenjujući njihovu uspješnost na osnovu zadatih kriterijuma;
- navodi primjere različitih tumačenja događaja, pojava i procesa i daje jednostavna objašnjenja za to; pronalazi sličnosti i razlike između različitih tumačenja i perspektiva na jednostavnim primjerima; na osnovu izvora stvara sopstvena tumačenja istorijskih ličnosti, događaja, pojava i procesa; promišlja o svojim zapažanjima prema zadatim kriterijumima;
- učestvuje u diskusijama na zadatu temu navodeći argumente; razumije i poštuje procedure i uvažava argumente suprotne strane.

Vrlo dobar:

- Upotrebljava razvijene termine za opis toka vremena (romanika, gotika, humanizam, doba Balšića, doba Crnojevića); upoređuje i objašnjava karakteristike društava i epoha koje izučava sa onima iz prošlosti navodeći kontinuitete i promjene; ređa događaje, pojave i procese

hronološki; navodi ključne vremenske odrednice; izrađuje složenije grafičke prikaze toka vremena;

- koristi složenije istorijske i geografske karte; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; izrađuje jednostavne tematske karte na zadatoj podlozi; na osnovu karata i drugih izvora objašnjava povezanost prostora i načina života;
- objašnjava uzroke i posljedice događaja, pojava i procesa koje izučava; navodi primjere prikaza uzroka i posljedica uočavajući sličnosti i razlike; svrstava uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa u određene kategorije prema uputstvu nastavnika;
- upoređuje kontinuitete i promjene u epohama koja izučava objašnjavajući sličnosti i razlike; obrazlaže kako su pojedinci i grupe uticali na promjene, kao i da li su promjene značile napredak ili nazadovanje;
- analizira vrijednosti i ograničenja istorijskih izvora na konkretnim primjerima i procjenjuje njihov značaj za konkretno istraživanje; postavlja složenija pitanja o izvorima i dolazi do utemeljenih zaključaka;
- postavlja istraživačka pitanja i vrši izbor relevantnih informacija za svoje zaključke; analizira i objašnjava različita tumačenja i perspektive; stvara složeniji rad u kojem izvodi jednostavne zaključke na osnovu dokaza iz izvora i literature; promišlja o svom pristupu i zaključcima procjenjujući njihovu uspješnost na osnovu zadatih kriterijuma;
- upoređuje različita tumačenja i perspektive o istorijskim ličnostima, događajima, pojavama i procesima na konkretnim primjerima, pronalazi sličnosti i razlike; uviđa da na osnovu istih izvora mogu nastati različita tumačenja, navodi neke razloge za to; razlikuje činjenice od mišljenja na jednostavnim primjerima; koristeći izvore stvara sopstvena tumačenja u kojima objašnjava značaj pojedinaca, događaja, pojava i procesa prema zadatim kriterijumima; objašnjava svoja zapažanja i upoređuje ih sa zapažanjima drugih učenika, tumačeći sličnosti i razlike;
- predlaže teme diskusija i učestvuje u njima navodeći argumente, uvažava stavove suprotne strane, procjenjuje sopstvene i argumente suprotne strane.

Odličan:

- Upotrebljava napredne termine za opis toka vremena (karolinška renesansa, rekonkvista...); upoređuje i tumači karakteristike društava i razdoblja koje proučava sa onima iz prošlosti, objašnjavajući promjene i kontinuitete; ređa ličnosti, događaje, pojave i procese hronološki; izrađuje složenije grafičke prikaze toka vremena;
- upotrebljava složenije istorijske i geografske karte u objašnjavanju istorijskih događaja, pojava i procesa; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; izrađuje tematske karte na zadatoj podlozi; na osnovu podataka s karte i drugih izvora izvodi zaključke o povezanosti prostora i načina života; upoređuje stare kartografske prikaze sa savremenim pronalazeći sličnosti i razlike;
- primjenjuje svoje znanje o uzrocima, povodima i posljedicama na nove nastavne sadržaje; upoređuje različite prikaze uzroka i posljedica navodeći sličnosti i razlike i njihovu namjenu; svrstava uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa u zadate kategorije;
- upoređuje kontinuitete i promjene u epohama koje izučava, analizirajući sličnosti i razlike, kao i uzroke i posljedice promjena; tumači kako su pojedinci i grupe uticali na promjene, kao i da li su te promjene značile napredak ili nazadovanje;
- analizira vrijednosti i ograničenja istorijskih izvora na konkretnim primjerima, procjenjuje koliko su izvori korisni za konkretno istraživanje; na osnovu izvora izvodi dokaze na kojima zasniva svoje zaključke;

- primjenjuje svoje znanje i vještine za kreiranje složenijih istraživačkih pitanja; analizira izvore, gledišta i perspektive, bira relevantne informacije i upotrebljava ih za svoje stavove; stvara rad složenije strukture u kojem kombinuje dokaze iz izvora i literature za izvođenje sopstvenih zaključaka; promišlja o svom pristupu i zaključcima, procjenjujući njihovu uspješnost;
- osmišljava teme diskusija i učestvuje u njima navodeći argumente; uvažava argumente suprotne strane; procjenjuje sopstvene i argumente suprotne strane.

VIII razred

Zadovoljavajući:

- Upotrebljava odgovarajuće termine za opis toka vremena; navodi karakteristike društava i epoha koje izučava; ređa najznačajnije događaje, pojave i procese hronološki, uz pomoć nastavnika; navodi ključne vremenske odrednice;
- koristi jednostavne istorijske i geografske karte; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte prema uputstvu nastavnika; opisuje povezanost prostora i načina života koristeći kartu, uz pomoć nastavnika;
- uz pomoć nastavnika objašnjava neke uzroke i posljedice prošlih događaja; uviđa, na konkretnim primjerima, da su neki uzroci i posljedice prikazani kao važniji od drugih; razlikuje pojedine kategorije uzroka i posljedica iz prošlih događaja, pojava i procesa, uz pomoć nastavnika; navodi primjere posljedica prošlih događaja, pojava i procesa koji utiču na sadašnjost;
- uz pomoć nastavnika uočava domet i ritam promjena, kao i njihove uzroke i posljedice; uz pomoć nastavnika navodi kako su se društvene pojave, procesi, ideje, vrijednosti i stavovi pojedinaca ili grupa mijenjali tokom vremena; objašnjava jesu li promjene značile napredak ili nazadovanje;
- razlikuje primarne od sekundarnih izvora; u pojedinim izvorima pronalazi podatke koji nude odgovor na pitanja o prošlosti; uz pomoć nastavnika postavlja pitanja za analizu izvora;
- postavlja jednostavna istraživačka pitanja i u izvorima pronalazi relevantne podatke; u prikazima događaja prepoznaje perspektive i daje jednostavna objašnjenja za njih; vrši izbor podataka na osnovu kojih stvara rad dogovorene strukture, uz pomoć nastavnika ili vršnjaka; navodi izvore podataka u osnovnoj formi; procjenjuje uspješnost sopstvenog istraživanja uz pomoć nastavnika ili drugih učenika;
- učestvuje u diskusijama i debatama na zadatu temu, navodeći argumente uz pomoć nastavnika ili vršnjaka, razumije i poštuje proceduru u diskusijama i debatama.

Dobar:

- Upotrebljava odgovarajuće termine za opis toka vremena (humanizam, renesansa, prosvjetiteljstvo, revolucija, imperijalizam ...); navodi karakteristike društava i epoha koje izučava, uočavajući šta se promijenilo, a šta je ostalo isto; hronološki ređa najznačajnije događaje, pojave i procese; navodi ključne vremenske odrednice; izrađuje jednostavne grafičke prikaze toka vremena;
- koristi istorijske i geografske karte; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; izrađuje jednostavne tematske karte na zadatoj podlozi; na osnovu karte objašnjava povezanost prostora i načina života;

- ređa uzroke i posljedice događaja, pojava i procesa po značaju navodeći neke argumente za svoj izbor; svrstava uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa u zadate kategorije; uočava i objašnjava primjere posljedica prošlih događaja, pojava i procesa koji utiču na sadašnjost;
- objašnjava i upoređuje domet i ritam promjena, kao i njihove uzroke i posljedice; obrazlaže kako su se društvene pojave, procesi, ideje, vrijednosti i stavovi pojedinaca ili grupa mijenjali tokom vremena; objašnjava jesu li promjene značile napredak ili nazadovanje;
- objašnjava karakteristike nekih izvora tipičnih za razdoblja koja izučava; analizira i upotrebljava podatke iz različitih primarnih i sekundarnih izvora kako bi odgovorio na složenija pitanja o prošlosti; samostalno postavlja pitanja za analizu izvora;
- postavlja složenija istraživačka pitanja i planira svoje istraživanje; razmatra porijeklo i svrhu izvora, objašnjava sličnosti i razlike u suprotstavljenim prikazima prošlosti, opisuje perspektive; bira i organizuje podatke za izradu rada zadate strukture; podatke iz izvora koristi kao dokaze; navodi izvore informacije u osnovnoj formi; procjenjuje uspješnost sopstvenog istraživanja prema zadatim kriterijumima;
- učestvuje u diskusijama i debatama na zadatu temu navodeći argumente; razumije i poštuje proceduru, uvažava argumente suprotne strane.

Vrlo dobar:

- Upotrebljava razvijene termine za opis toka vremena (moderno doba, secesija...); upoređuje karakteristike društava i epoha koje izučava objašnjavajući šta se promijenilo, a šta je ostalo isto; ređa osobe, događaje, pojave i procese hronološki; izrađuje složenije grafičke prikaze toka vremena;
- koristi složenije istorijske i geografske karte; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; izrađuje jednostavnije tematske karte na zadatoj podlozi; povezujući podatke iz karata i drugih izvora objašnjava međusobni uticaj prostora i načina života; identifikuje način na koji istorijske karte prikazuju određene događaje, pojave i procese;
- analizira uzroke i posljedice događaja, pojava i procesa koje izučava, ređa ih po značaju i navodi argumente za svoj izbor; analizira različite prikaze prošlih događaja, pojava i procesa, uočavajući sličnosti i razlike u izboru uzroka i posljedica; svrstava uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa u kategorije; objašnjava primjere posljedica prošlih događaja, pojava i procesa koji utiču na sadašnjost;
- donosi sopstvene zaključke o dometu i ritmu promjena, kao i njihovim uzrocima i posljedicama; analizira kako su se društvene pojave, procesi, ideje, vrijednosti i stavovi pojedinaca ili grupa mijenjali tokom vremena; procjenjuje jesu li promjene značile napredak ili nazadovanje;
- analizira i procjenjuje podatke iz više primarnih i sekundarnih izvora za nalaženje odgovora na složenija pitanja o prošlosti i izvođenje sopstvenih zaključaka zasnovanih na tim podacima;
- planira i vrši istraživanja, i samostalno dolazi do zaključaka; razmatra porijeklo i svrhu izvora, analizira i objašnjava sličnosti i razlike u suprotstavljenim prikazima događaja ili ličnosti, opisuje i objašnjava perspektive; prikupljene podatke koristi kao dokaze u sopstvenim prikazima prošlosti; stvara složenije radove, koristeći relevantne podatke i stručne termine; precizno navodi izvore informacija; procjenjuje uspješnost sopstvenog istraživanja na osnovu zadatih kriterijuma;
- predlaže teme diskusija i debata, i učestvuje u njima navodeći argumente; uvažava stavove suprotne strane; procjenjuje sopstvene i argumente suprotne strane.

Odličan:

- upotrebljava napredne termine za opis toka vremena (doba nacija, modernizacija ...); upoređuje i tumači karakteristike društava i epoha koje izučava objašnjavajući promjene i kontinuitet; ređa osobe, događaje, pojave i procese hronološki; osmišljava i izrađuje složenije grafičke prikaze toka vremena;
- upotrebljava složenije istorijske i geografske karte za tumačenje istorijskih događaja, pojava i procesa; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; izrađuje tematske karte na zadatoj podlozi; izvodi zaključke o povezanosti prostora i načina života u prošlosti na osnovu podataka s karte i drugih izvora; uočava i objašnjava način na koji istorijske karte prikazuju određene događaje, pojave i procese;
- daje sopstvena objašnjenja o uzrocima i posljedicama događaja, pojava i procesa koja su potkrijepljena dokazima i smještena u odgovarajući kontekst; ređa uzroke i posljedice po značaju, obrazlaže svoj izbor i upoređuje ga sa izborom drugih učenika; analizira i tumači različite prikaze prošlih događaja, pojava i procesa kako bi objasnio sličnosti i razlike u izboru uzroka i posljedica; kategoriše uzroke i posljedice prema različitim kriterijumima; objašnjava posljedice prošlih događaja, pojava i procesa na sadašnjost;
- integriše znanje o dometu i ritmu promjena i njihovim uzrocima i posljedicama u šire razumijevanje prošlosti; analizira kako su se društvene pojave, procesi, ideje, vrijednosti i stavovi pojedinaca ili grupa mijenjali tokom vremena; procjenjuje jesu li promjene značile napredak ili nazadovanje;
- analizira i procjenjuje podatke iz raznovrsnih primarnih i sekundarnih izvora, koristeći ih za sopstvenu argumentaciju;
- istražuje istorijske teme i samostalno dolazi do zaključaka; koristi raznovrsne i brojne izvore analitički i kritički; analizira i procjenjuje suprotstavljene perspektive; izrađuje složenije narative, opise i objašnjenja koristeći relevantne podatke i stručne termine; sistematski koristi podatke iz izvora kao dokaze; dosljedno navodi izvore informacija; procjenjuje uspješnost sopstvenog istraživanja na osnovu zadatih kriterijuma;
- osmišljava teme diskusija i debata, učestvuje u njima navodeći argumente; uvažava argumente suprotne strane; procjenjuje sopstvene i argumente suprotne strane.

IX razred

Zadovoljavajući:

- Upotrebljava odgovarajuće termine za opis toka vremena; navodi karakteristike društava i epoha koje izučava; ređa najznačajnije događaje, pojave i procese hronološki uz pomoć nastavnika; navodi ključne vremenske odrednice;
- koristi jednostavne istorijske i geografske karte; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte prema uputstvu nastavnika; koristeći kartu objašnjava povezanost prostora i načina života, uz pomoć nastavnika;
- uz pomoć nastavnika objašnjava neke uzroke i posljedice događaja, pojava i procesa koje izučava; na konkretnim primjerima uočava da su neki uzroci i posljedice predstavljeni kao važniji od drugih; uz pomoć nastavnika razlikuje pojedine kategorije uzroka i posljedica prošlih događaja, pojava i procesa; navodi primjere posljedica prošlih događaja, pojava i procesa koji utiču na sadašnjost;
- uz pomoć nastavnika uočava domete i ritam promjena, kao i njihove uzroke i posljedice; uz pomoć nastavnika obrazlaže kako su se društvene pojave, procesi, ideje, vrijednosti i stavovi

pojedinaca ili grupa mijenjali tokom vremena; objašnjava da li su promjene značile napredak ili nazadovanje;

razlikuje primarne od sekundarnih izvora i objašnjava karakteristike nekih izvora tipičnih za epohe koje izučava; u pojedinim izvorima pronalazi podatke koji nude odgovor na pitanja o prošlosti; uz pomoć nastavnika postavlja pitanja za analizu izvora;

- postavlja jednostavnija istraživačka pitanja, pronalazi i kombinuje podatke iz izvora; u prikazima događaja prepoznaje perspektive i daje za njih jednostavna objašnjenja; vrši izbor podataka na osnovu kojih stvara rad dogovorene strukture uz pomoć nastavnika ili vršnjaka; navodi izvore informacije u osnovnoj formi; procjenjuje uspješnost sopstvenog istraživanja uz pomoć nastavnika;
- upoređuje neka tumačenja događaja, pojava i procesa i pronalazi sličnosti i razlike; u izvorima uočava različite perspektive uz pomoć nastavnika; uz pomoć nastavnika postavlja osnovna pitanja za analizu tumačenja i perspektiva (o autoru, mjestu i vremenu nastanka);
- učestvuje u diskusijama i debatama na zadatu temu, navodeći argumente uz pomoć nastavnika ili vršnjaka; razumije i poštuje proceduru u diskusijama i debatama; uvažava argumente suprotne strane.

Dobar:

- Upotrebljava odgovarajuće termine za opis toka vremena (Prvi i Drugi svjetski rat, Velika ekonomska kriza, hladni rat ...); navodi karakteristike društava i epoha koja izučava, objašnjavajući šta se promijenilo a šta je ostalo isto; hronološki ređa najznačajnije događaje, pojave i procese; navodi ključne vremenske odrednice; izrađuje jednostavne grafičke prikaze toka vremena;
- koristi istorijske i geografske karte; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; izrađuje tematske karte na zadatoj podlozi; koristeći kartu, objašnjava povezanost prostora i načina života;
- ređa uzroke i posljedice događaja, pojava i procesa prema značaju, navodeći neke argumente za svoj izbor; svrstava uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa u zadate kategorije; uočava i objašnjava primjere posljedica događaja, pojava i procesa koji utiču na sadašnjost;
- objašnjava i upoređuje domete i ritam promjena, kao i njihove uzroke i posljedice; obrazlaže kako su se društvene pojave, procesi, ideje, vrijednosti i stavovi pojedinaca ili grupa mijenjali tokom vremena; objašnjava da li su promjene značile napredak ili nazadovanje;
- analizira i upotrebljava podatke iz različitih primarnih i sekundarnih izvora, kao i znanje o karakteristikama izvora tipičnih za epohu koje izučava kako bi odgovorio na složenija pitanja o prošlosti; samostalno postavlja pitanja za analizu izvora;
- postavlja složenija istraživačka pitanja i planira istraživanje; postavlja pitanja o porijeklu i svrsi izvora, pronalazi i objašnjava sličnosti i razlike u suprotstavljenim prikazima događaja i osoba; vrši izbor podataka za izradu rada dogovorene strukture; upotrebljava stručne termine; podatke iz izvora koisti kao dokaze; navodi izvore u osnovnoj formi; procjenjuje uspješnost svog istraživanja na osnovu zadatih kriterijuma;
- upoređuje tumačenja istorijskih ličnosti, događaja, pojava i procesa, objašnjava sličnosti i razlike; u izvorima objašnjava različite perspektive; razlikuje činjenice od mišljenja; uviđa da na osnovu istog izvora mogu nastati različita tumačenja, navodi neke razloge za to; objašnjava značaj pojedinih istorijskih ličnosti, događaja, pojava i procesa na osnovu zadatih

kriterijuma; upoređuje svoje procjena s procjenama drugih učenika, objašnjavajući sličnosti i razlike;

- učestvuje u diskusijama i debatama na zadatu temu, navodeći argumente; razumije i poštuje procedure; uvažava argumente suprotne strane.

Vrlo dobar:

- Upotrebljava razvijene termine za opis toka vremena (sufražetski pokret, međuratni period, dekolonizacija ...); upoređuje karakteristike društava i epoha koje proučava objašnjavajući promjene i kontinuitete; hronološki ređa događaje, pojave i procese; navodi ključne vremenske odrednice; izrađuje složenije grafičke prikaze toka vremena;
- koristi složenije istorijske i geografske karte; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; izrađuje tematske karte na zadatoj podlozi; na osnovu podataka iz karata i drugih izvora objašnjava povezanost prostora i načina života; uočava i objašnjava načine na koji istorijske karte prikazuju određene događaje, pojave i procese;
- analizira uzroke i posljedice događaja, pojava i procesa koje izučava, ređa ih po značaju i obrazlaže svoj izbor; analizira različite prikaze prošlih događaja, pojava i procesa i objašnjava sličnosti i razlike u izboru uzroka i posljedica; kategoriše uzroke i posljedice prošlih događaja, pojava i procesa; objašnjava primjere posljedica prošlih događaja, pojava i procesa koji utiču na sadašnjost;
- izvodi sopstvene zaključke o dometu i ritmu promjena, kao i o njihovim uzrocima i posljedicama; analizira kako su se društvene pojave, procesi, ideje, vrijednosti i stavovi pojedinaca ili grupa mijenjali tokom vremena; procjenjuje da li su promjene značile napredak ili nazadovanje;
- analizira i vrednuje podatke iz raznovrsnih primarnih i sekundarnih izvora za davanje odgovora na složenija pitanja o prošlosti i donošenje sopstvenih zaključaka;
- planira i sprovodi istraživanje; samostalno dolazi do utemeljenih zaključaka; postavlja pitanja o porijeklu i svrsi izvora, analizira i objašnjava sličnosti i razlike u suprotstavljenim prikazima događaja ili ličnosti, opisuje i objašnjava perspektive; prikupljene podatke koristi kao dokaze u sopstvenim prikazima prošlosti; stvara složenije radove, koristeći relevantne podatke i stručne termine; precizno navodi izvore informacija; procjenjuje uspješnost svog istraživanja uzimajući u obzir relevantne kriterijume procjene;
- upoređuje tumačenja istorijskih ličnosti, događaja, pojava i procesa, objašnjava sličnosti i razlike; na osnovu izvora objašnjava perspektive; navodi i objašnjava razloge zbog kojih nastaju različite interpretacije i perspektive navodeći podatke koji su upotrijebljeni i/ili izostavljeni; u prikazima razlikuje činjenice od mišljenja, izdvaja pretpostavke i pristrasnosti; procjenjuje značaj određenih istorijskih ličnosti, događaja, pojava i procesa prema zadatim kriterijumima; upoređuje svoje procjene značaja s procjenama drugih učenika objašnjavajući razlike među njima;
- predlaže teme diskusija i debata i učestvuje u njima, navodeći argumente; uvažava stavove suprotne strane; procjenjuje sopstvene i argumente suprotne strane.

Odličan:

- Upotrebljava napredne termine za opis toka vremena (sorealizam, postmodernizam, globalizacija...); upoređuje i tumači karakteristike društava i epoha koje izučava, objašnjavajući razloge promjena i kontinuiteta; ređa događaje, pojave i procese hronološki;

- navodi ključne vremenske odrednice; osmišljava i izrađuje složenije grafičke prikaze vremena;
- upotrebljava složenije istorijske i geografske karte za tumačenje istorijskih događaja, pojava i procese; upisuje i ucrtava podatke u slijepe karte; izrađuje tematske karte na zadatoj podlozi; izvodi zaključke o povezanosti prostora i načina života na osnovu podataka s karte i drugih izvora; analizira načine na koji istorijske karte prikazuju određene događaje, pojave i procese, predlaže moguće izmjene;
  - daje sopstvena objašnjenja o uzrocima i posljedicama događaja, pojava i procesa, koja su potkrijepljena dokazima i smještena u odgovarajući kontekst; ređa uzroke i posljedice po značaju, obrazlažući svoj izbor i upoređuje ga sa izborima drugih učenika; analizira i tumači različite prikaze prošlih događaja, pojava i procesa kako bi objasnio sličnosti i razlike u izboru uzroka i posljedica; kategoriše uzroke i posljedice prema različitim kriterijumima; objašnjava uticaj posljedica prošlih događaja, pojava i procesa na sadašnjost;
  - integriše znanje o dometu i ritmu promjena, kao i o njihovim uzrocima i posljedicama, u šire razumijevanje prošlosti; analizira kako su se društvene pojave, procesi, ideje, vrijednosti i stavovi pojedinaca ili grupa mijenjali tokom vremena; procjenjuje da li su promjene značile napredak ili nazadovanje;
  - analizira i vrjednuje podatke iz raznovrsnih primarnih i sekundarnih izvora, koristeći ih kao dokaze za sopstvenu argumentaciju;
  - istražuje istorijske teme i samostalno dolazi do utemeljenih zaključaka; koristi raznovrsne i brojne izvore analitički i kritički; analizira i procjenjuje suprotstavljene perspektive; podatke prikupljene na taj način koristi kao dokaze u sopstvenim prikazima prošlosti; izrađuje složenije strukturirane narative, opise i objašnjenja, koristeći relevantne podatke i stručne termine; sistematski koristi podatke iz izvora kao dokaze; dosljedno navodi izvore informacija; procjenjuje uspješnost svog istraživanja uzimajući u obzir relevantne kriterijume procjene;
  - primjenjuje obrasce za analizu tumačenja i perspektiva; izvodi argumentovane zaključke o razlozima zbog kojih nastaju različite interpretacije i perspektive; uviđa da različita tumačenja i perspektive mogu, ali i ne moraju biti jednako vrijedne; ocjenjuje utemeljenost pojedinih perspektiva, procjenjujući zašto je jedna vrjednija od drugih; donosi procjene o značaju pojedinih istorijskih ličnosti, događaja, pojava i procesa i objašnjava razloge svog izbora; upoređuje svoje procjene s procjenama drugih učenika objašnjavajući zašto među njima postoje razlike;
  - osmišljava teme diskusija i debata; učestvuje u njima navodeći argumente; uvažava argumente suprotne strane; procjenjuje sopstvene i argumente suprotne strane.

I. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA

- a) Regulisano Zakonom o osnovnom obrazovanju i vaspitanju i Pravilnikom o profilu obrazovanja nastavnika predmetne nastave.
- b) **Literatura za opštu istoriju:**

1. Anderson, M. S.: *Evropa u XVIII veku*, Clio, Beograd, 2002.
2. Dil, Š.: *Istorija Vizantijskog carstva*, Beograd, 1983.
3. Dodoli, L.; Maradei, M.: *Svijet poslije II svjetskog rata knjiga I-IV*, Zadar, 2004.
4. *Drugi svetski rat, I-III*, Beograd, 1980.
5. Donald H. Penington, D.H.: *Evropa u XVII veku*, Clio, Beograd, 2002.
6. Ekmedžić, M.: *Stvaranje Jugoslavije 1790-1918, I-II*, Beograd, 1989.
7. Fire, F.: *Prošlost jedne iluzije, Komunistički svijet u dvadesetom vijeku*, Beograd, 1996
8. Geler, M.; Negrič, A.: *Utopija na vlasti, Istorija Sovjetskog Saveza*, CID, Podgorica, 2000.
9. Herder, H.: *Evropa u XIX veku*, Clio, Beograd, 2002.
10. Hobsbaum, E.: *Doba ekstrema, Istorija kratkog dvadesetog veka 1914–1991*, Dereta, Beograd, 2002.
11. *Istorija Osmanskog carstva*, priredio Rober Mantran, Clio, Beograd, 2002.
12. Kenedi, P.: *Uspion i pad velikih sila, Ekonomska promjena i ratovanje 1500–2000*, CID, Podgorica, 1999.
13. Kenigsberger, H. G., Bouler, Mouz, Dž. L.: *Evropa u XVI veku*, Clio, Beograd, 2002.
14. Longvort, F.: *Stvaranje Istočne Evrope*, Clio, Beograd, 2002.
15. Laker, V.: *Istorija Evrope 1945–1992*, Beograd, 1999
16. Mango, S.: *Oksfordska istorija Vizantije*, Beograd, 2004.
17. Mitrović, A.: *Vreme netrpeljivih, Politička istorija velikih država Evrope 1919–1939*, CID, Podgorica, 1998.
18. Nolte, E.: *Fašizam u svojoj epohi*, Prosveta, Beograd, 1990.
19. *Oksfordska istorija Grčke i helenističkog sveta* (priredili: Džon Bordman, Džasper Griffin i Ozvin Miri), Clio, Beograd, 1999.
20. *Oksfordska istorija rimskog sveta* (priredili: Džon Bordman, Džasper Griffin i Ozvin Miri), Clio, Beograd, 1999.
21. *Oksfordska istorija srednjovekovne Evrope* (priredio: Džordž Holms), Clio, Beograd, 1998.
22. Ostrogorski, G.: *Istorija Vizantije, knjiga 6*, Beograd, 1998.
23. Pavlović, S.K.: *Istorija Balkana*, Clio, Beograd, 2001.
24. Popov, Č.: *Politički frontovi II svjetskog rata*, Beograd, 1995.
25. Popov, Č.: *Građanska Evropa 1770–1871, Osnovi evropske istorije XIX veka*, knj. I, *Politička istorija Evrope*, knj. II, Matica srpska, Novi Sad, 1989
26. Painter, S.: *Istorija srednjeg veka (284–1500)*, Clio, Beograd, 1997.
27. Peri, M.: *Intelektualna istorija Evrope*, Clio, Beograd, 2000.
28. Roberts, Dž. M.: *Evropa 1880–1945*, Clio, Beograd, 2002.
29. Uspenski, F.: *Istorija Vizantijskog carstva knjige 1, 2, 3*, Beograd, 2000.
30. Živojinović, Dragoljub R.: *Uspion Evrope (1450–1789)*, Beograd, 1995.

c) Literatura za istoriju Crne Gore

1. Andrijašević, Ž.M., Rastoder, Š.: *Istorija Crne Gore od najstarijih vremena do 2003*, Podgorica, 2006.
2. Andrijašević, Ž.M.: *Kratka istorija Crne Gore 1946–1918*, Conteco, Bar, 2000.
3. Andrijašević, Ž. M.: *Dinastija Petrović Njegoš*, Podgorica, 2016.
4. Folić, Z.: *Istorija muslimana Crne Gore 1455-1918*, knjiga I, Podgorica, 2013.
5. *Istorija Crne Gore I–IV*, Titograd 1967-Podgorica, 2004.
6. Jovanović, J.: *Istorija Crne Gore*, Podgorica, 1995.
7. Rotković, R.: *Odakle su došli preci Crnogoraca*, MontEdit, Podgorica, 2000.
8. Šćepanović, Ž.: *Kratka istorija Crne Gore (Od najstarijih vremena do 1796)*, CID, Podgorica, 2002.
9. Šekularac, B.: *Crna Gora u doba Vojislavljevića*, Obod, Cetinje, 2007.
10. Živković, D.: *Istorija crnogorskog naroda I–III*, Cetinje, 1991–1997.

Predmetni program **ISTORIJA** za VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole uradila je Komisija u sastavu:

mr Ivan Tepavčević, predsjednik

mr Jasmina Đorđević, članica

Rade Vujović, član

U izradi ovog programa korišćeni su crnogorski programi istorije iz 2004, 2009, 2011. i 2013, i *Metodološko uputstvo za pisanje predmetnih programa zasnovanih na ishodima učenja*, 2017.

Pored naših, u izradi predmetnih programa konsultovani su i važeći predmetni programi Ujedinjenog Kraljevstva i Holandije i hrvatski Prijedlog nacionalnog kurikuluma nastavnoga predmeta povijesti od 2016.

Nacionalni savjet za obrazovanje (II saziv) na 15. sjednici, održanoj 03. jula 2017. godine, utvrdio je predmetni program **ISTORIJA** za VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole.

**ANEKS 1 OPŠTI DIO JAVNO VAŽEĆEG OBRAZOVNOG PROGRAMA ZA OSNOVNO
OBRAZOVANJE I VASPITANJE**